

# RIIGIKOGU

## IV koosseis.

VII istungjärk.

161. koosolek.

7. juulil 1931.

### Sisu:

1. Teatamine Kohtu- ja siseministri kirja Th. Schmidt'i vahialla võtmise asjas koosseisu ja kodukorra komisjoni andmisest.
2. Teatamine komisjoni antud seaduseelnõust.
3. Kõlvatu võistluse vastu võitlemise seadus — redaktsioon.
4. Kaubalaeva deki juht- ja meeskonna sõidu seaduse § 17 muutmise seadus — III lugemisel.
5. a) Eesti Vabariigi 1928/1929. a. eelarve täitmise ja kassa aruande ning riigikassa bilansi kinnitamise seadus — III lugemisel.  
b) Sooviavaldus seaduseelnõu juurde.
6. a) Eesti Vabariigi 1929/1930. a. eelarve täitmise, kassa aruande ja riigikassa bilansi ning asundusekapitali aruande kinnitamise seadus — III lugemisel.  
b) Sooviavaldused seaduseelnõu juurde.
7. Toitlusministeeriumi tegevuse 1918.—1923. a. aruande kinnitamise seadus — III lugemisel.
8. Endise kaubandus-tööstusministeeriumi kaubandusosakonna kaubaoperatsioonide ja riigi kaubaagentuuri tegevuse 1919.—1925. a. aruande kinnitamise seadus — III lugemisel.
9. Kütteainete Keskkomitee tegevuse 1918.—1925. a. aruande kinnitamise seadus — III lugemisel.
10. Tubakamaksu seaduse muutmise ja täiendamise seadus — II lugemisel.
11. Aktsiisimaksu määrade seaduse muutmise seadus — II lugemisel.
12. Eesti Vabariigi 1932/33. aasta kulude ja tulude eelarve arvel lepingute sõlmimise ja eelkrediitide määramise seadus — I lugemisel.
13. ja 15. Endise Eestimaa Mõisnikkude Maakrediitseltsi põhikirja uuendamise korra seadus — I lugemisel.
14. Järgmise koosoleku määramine.
15. Sisupunkt 13. järg.
16. A. Leps'i sõnavõtmine isiklikus asjas.

Koosoleku avab teine abiesimees R. Penno kell 10,30 min.

Sekretäri kohal sekretär A. Schulbach.

### 1. Teatamine Kohtu- ja siseministri kirja Th. Schmidt'i vahialla võtmise asjas koosseisu ja kodukorra komisjoni andmisest.

Sekretär: Riigikogu juhatuse resolutsiooni põhjal 6. juulist 1931 anti koosseisu ja kodukorra komisjoni Kohtu- ja siseministri kiri 2. juulist 1931 nr. 701, anda luba põhiseaduse § 49 põhjal rkl. Th. Schmidt'i vahialla võtmiseks Narva I jsk. rahukohtuniku otsuse 9. dets. 1929. a. täitmiseks.

### 2. Teatamine komisjoni antud seaduseelnõust.

Sekretär: Riigikogu juhatus andis:

1. Konkursi ärahoiu kokkuleppe (akordi) seaduse üldkomisjoni.

### 3. Kõlvatu võistluse vastu võitlemise seadus — redaktsioon.

Redaktsiooni komisjoni aruandja K. Freiberg.

Juhataja: Jätan ära redaktsiooni komisjoni muudatuste ettekandmise.

Seaduse lõpuredaktsioon võetakse vastu.

### 4. Kaubalaeva deki juht- ja meeskonna sõidu seaduse § 17 muutmise seadus — III lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja A. Leps.

Võetakse vastu ühes redaktsiooniliste parandustega seaduseelnõu pealkiri ja tekst eraldi ja terve sisu korraga.

Aruandja A. Leps: Kuna ma seaduseelnõu redaktsiooni komisjoni poolt läbi vaadatud kujul ette kandsin, siis panen ette,

seaduseelnõu vastu võtta redaktsiooni komisjoni andmata.

Ettepanek võetakse vastu.

**5. a) Eesti Vabariigi 1928/1929. a. eelarve täitmise ja kassa aruande ning riigikassa bilansi kinnitamise seadus — III lugemisel.**

**b) Sooviavaldus seaduseelnõu juurde.**

Riigi majapidamise aruande komisjoni aruandja K. Tonkman.

Juhataja: Selle seaduseelnõu II lugemisel jäeti ära seaduseelnõu teksti ettekandmine. Samasugune kord on maksev ka III lugemise kohta.

Aruandja K. Tonkman: Riigikogule teen teatavaks, et redaktsiooni komisjoni poolt on see seaduseelnõu läbi vaadatud.

Seaduseelnõu võetakse vastu ühes redaktsiooniliste parandustega paragrahvide viisi ja terve sisu korraga.

Aruandja K. Tonkman: Teen ettepaneku, seaduseelnõu lõplikult vastu võtta redaktsiooni komisjoni andmata.

Juhataja: Selle seaduseelnõu puhul esitab komisjon sooviavalduse Vabariigi Valitsusele. Palun selle ette kanda.

Aruandja K. Tonkman (loeb): „Riigikogu avaldab soovi, et Riigikontroll oma ülevaate koostamisel kõikide riigiasutuste suhtes peaks ühtlast süsteemi, ühtlast mõõdupuud ja ühtlast ulatust.“

Sooviavaldus võetakse vastu.

Aruandja ettepanek võetakse vastu.

**6. a) Eesti Vabariigi 1929/1930. a. eelarve täitmise, kassa aruande ja riigikassa bilansi ning asundusekapitali aruande kinnitamise seadus — III lugemisel.**

**b) Sooviavaldused seaduseelnõu juurde.**

Riigi majapidamise aruande komisjoni aruandja R. Kuris.

Juhataja: Käesoleva seaduseelnõu II lugemisel ei loetud ette seaduseelnõu paragrahvide teksti. Sama kord on maksev ka III lugemisel.

Aruandja R. Kuris: Teen teatavaks, et seaduseelnõu on vahepeal redaktsiooni komisjoni poolt läbi vaadatud.

Seaduseelnõu võetakse vastu ühes redaktsiooniliste parandustega paragrahvide viisi ja terve sisu korraga.

Aruandja R. Kuris (loeb): „1. Riigikogu avaldab soovi, et valitsus looks kindlad tagatised selleks, et riigitööde

ettevõtjad ei saaks allettevõtjate kaudu ja muul teel töötajaid tasuta jätta või muudest oma kohustustest kõrvale hoida.

2. Riigikogu avaldab soovi, et uute raudteede projekteerimisel täpsemad ja rohkem tegelikkudele kulu- ja tööhindadele vastavad eelarved kokku seataks, et jääks ära sarnased ebanormaalsed ja lubamatad ülekulutused, nagu see on selgunud uute raudteede ehituse juures.

Samuti avaldab Riigikogu soovi, et uute raudteede ehitamise juures avalikuks tulnud põhjendamata ülekulutuste tegijad kui ka süüdlased kuritarvitustes ja korrarikkumistes saaks seaduslikule vastutusele võetud.

3. Riigikogu avaldab soovi, et Vabariigi Valitsus kiiremas korras Londoni saatkonna hoone, mis seisab endiselt vennad Puhk'ide nimel, kinnistaks ühe riikliku asutise nimele.

4. Riigikogu ei pea soovitavaks ametasutuste ametnikkude laenuasutuses sama ametkonna valitsemisel olevate sootu teiste eesmärkidega sihtkapitalide kasutamist ametnikkudele laenuandmise operatsioonideks.

Sihtkapitalide summade kasutamine võib sündida selleks ettenähtud ülesannete teostamiseks. Sihtkapitalid tuleksid hoida Hariduse- ja sotsiaalministri poolt kokkuleppel Majanduseministriga näidatud raahasutustes.“

Sooviavaldused 1—4 võetakse vastu.

Aruandja R. Kuris: Teen ettepaneku,

lugeda seaduseelnõu lõplikult vastu võetuks redaktsiooni komisjoni andmata.

Ettepanek võetakse vastu.

**7. Toitlusministeeriumi tegevuse 1918.—1923. a. aruande kinnitamise seadus — III lugemisel.**

Riigi majapidamise aruande komisjoni aruandja M. Adamson'i puudumisel aruandja ülesannetes komisjoni esimees J. Soots.

Seaduseelnõu võetakse vastu ühes redaktsiooniliste parandustega paragrahvide viisi ja terve sisu korraga.

Aruandja J. Soots: Kuna käesolev seaduseelnõu on redaktsiooni komisjoni poolt läbi vaadatud, ja ma kandsin selle ette redaktsiooni komisjoni poolt heakskiidetud redaktsioonis, teen ettepaneku, seaduseelnõu vastu võtta redaktsiooni komisjoni andmata.

Ettepanek võetakse vastu.

**8. Endise kaubandus-tööstusministee-  
riumi kaubandusosakonna kaubaoperat-  
sioonide ja riigi kaubaagentuuri tege-  
vuse 1919.—1925. a. aruande kinnitamise  
seadus — III lugemisel.**

Riigi majapidamise aruande komisjoni aruandja J. Soots.

Seaduseelnõu võetakse vastu ühes redaktsiooniliste parandustega paragrahvide viisi ja terve sisu korraga.

Aruandja J. Soots: Kuna käesolev seaduseelnõu on redaktsiooni komisjoni poolt läbi vaadatud, ja ma kandsin selle ette redaktsiooni komisjoni poolt heakskiidetud redaktsioonis, teen ettepaneku, seaduseelnõu vastu võtta redaktsiooni komisjoni andmata.

Ettepanek võetakse vastu.

**9. Kütteainete Keskkomitee tegevuse  
1918.—1925. a. aruande kinnitamise  
seadus — III lugemisel.**

Riigi majapidamise aruande komisjoni aruandja A. Sirro.

Seaduseelnõu võetakse vastu ühes redaktsiooniliste parandustega paragrahvide viisi ja terve sisu korraga.

Aruandja A. Sirro: Kuna käesolev seaduseelnõu on redaktsiooni komisjoni poolt läbi vaadatud, redaktsiooni komisjoni oma parandused teinud, teen ettepaneku, seaduseelnõu vastu võtta redaktsiooni komisjoni andmata.

Ettepanek võetakse vastu.

**10. Tubakamaksu seaduse muutmise ja  
täiendamise seadus — II lugemisel.**

Rahaasjanduse komisjoni aruandja M. Laarmann.

Seaduseelnõu võetakse vastu II lugemisel.

**11. Aktsiisimaksu määrade seaduse  
muutmise seadus — II lugemisel.**

Rahaasjanduse komisjoni aruandja M. Laarmann.

Juhataja: Selle seaduseelnõu II lugemisel jääb ära paragrahvide teksti ettekandmine.

Pealkiri võetakse vastu.

(Sissejuhatus ja § 2.)

J. Lill: Ma teeksin § 2 juurde ettepaneku,

lisada § 2 lit. B juurde II lõige: „Aktsiisimaksu ei võeta Riigivane-

male, Riigikogu Esimehele ja Välisministrile esinduse otstarbel välismaalt sissetoodavatelt veinidelt.“

Majanduseminister M. Pung: Rkl. Lille poolt tehtud paranduse-ettepaneku vastu Vabariigi Valitsus ei vaidle.

J. Fuks: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Härra Majanduseministri ütelus on ju muidugi arusaadav, mispärast peab Majanduseminister vaidlema hea asja vastu, mis valitsuse kasuks läheb. (Vahelhüüe.) Härra Johanson tähendas, et seda seni kõik kasutanud, aga nüüd oli ükskord valitsus otsusele jõudnud, ja rahaasjanduse komisjon kinnitanud, et seda edaspidi ei peaks enam kasutatama. Ka riigi eelarve juures tegin ma ettepaneku esindusesummade kärpimise kohta, need ettepanekud hääletati Riigikogu poolt maha. Ja kui meil eelarves on seitse miljonit kakssada tuhat senti esindusesummadeks, siis on arusaadav, et kui niisugused summad Riigikogu annab, siis peaksid ka need head asjad — konjakid ja veinid, mis esinduste puhul tarvitatakse — hariliku aktsiisimaksu alla käima. (Vahelhüüe.) Kui härra Joonas ütleb: ühest taskust teise, — siis, kui ma tegin ettepaneku  $\frac{1}{5}$  võrra esindusekulusid vähendada, hääletasid teie rühmakaaslased selle ettepaneku maha, see nüüd ei ole siis enam ometi ühest taskust teise panemine. (Vahelhüüded.)

Juhataja: Ma palun rahu!

J. Fuks: Ma ei tea, mispärast siin härrad sotsialistid, iseäranis härra Gustavson ägedaks satub, kui siin räägitakse sarnastest asjadest, mille vastu Teie, härra Gustavson, aastate jooksul olete vaielnud, suurte esinduste vastu. Nüüd, valitsuses olles, on teil kõik hea, mis valitsus teeb. (Vahelhüüe.) Komisjonis on eelnõu niiviisi läbi läinud. Ja üllatus on, et Majanduseministri rühmast tuleb inimene ja teeb ettepaneku, ja Majanduseminister ütleb, et valitsus vastu ei vaidle, põhjendusi aga ette ei too. Ma arvan aga, et kui siin aktsiisi ja tolli alla käiksid veinid, mis esinduse puhul tarvitatakse, siis tõesti neid vähem tarvitataks. Nüüd ei ole Riigikogul mingit ülevaadet selle kohta, kuipalju neid veine sarnasel kombel sisse veetakse. Sellepärast ei saa ma isiklikult — ma rühma seisukohti ei tea — pooldada sarnast ettepanekut, kui seda tegi härra Lill, ja mida toetas valitsuse nimel Majanduseminister härra Pung.

R. Kuris: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Peale minu rühmakaaslaste poolt puudutatud küsimuse... (Vahelhüüded.)

Juhataja: Palun Riigikogu liikmeid kõnelejat mitte segada.

R. Kuris: Siin ei ole mitte ainult see küsimus, mida minu rühmakaaslane puudutas, vaid tähelepanu väärib veel teine küsimus. Praegune valitsus, kelle majandust juhib majanduserühma tegelane, on leidnud tarvilikuks eriti maksutada ka kodumaa tööstust. Iseloomulik on, et praeguse seadusega tõstetakse kodumaa tööstusele maksu, kuna välismaa tööstuse peale seda maksu ei suurendata, millega kogu see seadus on välismaa tööstuse huvides. Kui meie võtame siia juurde veel rkl. Lille ettepaneku, mis iseenesest veel soodustab välismaa veinide sissetoomist, siis ei ole see õige seisukoht, ja siin peaks kindlasti härra Riigivanem ühes valitsuse liikmetega võimalikult tarvitama ka kodumaa veine, mispärast ei ole põhjust nende välismaa veinide vabastamiseks aktsiisimaksust. (V a h e l h ü ü e.) Ma ei ole eriteadlane, kas kodumaa veinid välismaa omadest paremad või halvemad, aga vaa-dake, et kodumaa veinile aktsiisimaksu praegune valitsus tõstab ja välisveinidele mitte, see ei ole meile vastuvõetav, ja põllumeeste, asunikkude ja väikemaapidajate koonduse rühm ei saa sellepärast olla seaduseelnõu §§ 2 ja 3 poolt.

Aruandja M. L a a r m a n (lõpusõna): Minu arvates on siin väikese ettevaatamatusega tegemist niihästi parandusete-gija kui ka vastuvaidleja poolt. Kui härrad Fuks ja Kuris oleksid seaduseelnõu tähelepanelikult läbi lugenud, siis oleksid nad leidnud, et § 2 üldse ei käsita veinide aktsiisimaksu, vaid napside ja likööride maksu. Niisama tähendaksin, et endises seaduses oli ette nähtud, et „Samuti jäetakse maha aktsiisimaks Riigivanemale, Riigikogu esimehele ja välisministeeriumile esinduse otstarbeks välismailt sissetoodavalt veinidelt.“ Ma arvan, et härra Lill ehk lepib sellega, kui meie jätaksime praegusest paragrahvist selle paranduse välja, võtaksime praeguse paragrahvi vastu muutmatult, ning teeksime selle paranduse § 3 juures. See parandus räägib veinidest, aga mitte napsidest ja likööridest. Nii et kui härra Lill lepib, siis võtame selle paranduse § 3 juurde ja jätame siit välja.

Selles mõttes on mul öelda niipalju, et need etteheited, mis tegi härra Fuks, tulevad teha § 3 juures, sest sinna vastavad need rohkem.

J. Lill (häälet. motiiv.): Ühinen aruandjaga ja jätan § 2 juurest selle paranduse välja ja teen selle § 3 juures.

Juhataja: Rkl. Lill teatas, et ta loobub parandusest § 2 kohta, mille teeb § 3 juures. Panen § 2 hääletamisele.

(Hääletatakse.) § 2 on vastu võetud.

(§ 3.)

A. A n d e r k o p p: Austatud Riigikogu liikmed! Käesoleva seaduse § 3 seisab koos kahest osast. Üks osa, pkt. B, räägib välismaalt sisseveetud veinide aktsiisimaksust. See tuleb käesoleval korral alandamisele. Selle alandamisega aga suurendaksime välismaa veinide sissetoomist, kuid kas see meile soovitav, on väga kahtlane. Põhjendatakse seda sammu sellega, et Prantsusemaa kaubaleping seda nõuab. Kui see nii on, siis tuleb selle osaga paratamata nõus olla, kuigi ka see halb on, ja selles osas siis lepingut täiendada tuleks.

I osa pkt. A seisab koos kahest osast, see on aktsiisimaksu suurendamine kodumaa harilikkude ja teiseks vahuveinide pealt. I osa, mis kõneleb aktsiisimaksu suurenemisest vahuveini pealt, on vastuvõetav, kuid aktsiisi tõstmine hariliku veini pealt — selle juures tahaksin veidi peatuda.

Meie riigikassa olukord võib uusi sisetulekuid nõuda, ja võib valitsus sellepärast arvamisel olla, et aeg käes on, kus kaudseid maksusid võime tõsta aktsiisimaksu näol. See ei tohiks aga üksi veel tõstmise põhjuseks olla, kui niisuguse ettepanekuga tullakse, sest sellel ettepanekul on omad nõrgad küljed. Missugused need on? Kõigepealt see, et meie sellega midagi kätte ei saa, kui praegusel raskel ajal kodumaal valmistatud veinide pealt aktsiisimaksu tõstame. Tagajärg on kõigepealt see, et kui välismaa veinide pealt aktsiisimaksu alandate, siis olukorda võime sattuda, et kodumaa tootmisega tootmiselt minnakse üle välismaa tootmisega, ja see on juba halb. See on üks põhjustest, miks meie selle ettepaneku vastu oleme.

Teine põhjus on see, et kui kodumaal valmistatud marjaveinide hinda tõstame, siis peab selle tarvitamise asemele astuma kroonu piiritus. Riigikassa seisukohalt on see hea, kuid rahva tervishoiu seisukohalt on see halb, ja liiategi ei ole see seisukoht kaugeltki see, mida meie oma alkoholi vastu võitlemise politikas senini omaks oleme tunnustanud. Kuna viimasel ajal on kaunis laialdaselt hakatud tarvitama kodumaa veine, ja arvesse võttes, et kõik kodanikud, olgugi et kodus veinide valmistamine on levinenud, ise kodus veini ei valmista, vaid ostavad, siis on paratamatu, et kõva alkohol, kroonu piirituse näol, astub nõrgema asemele.

Kolmas põhjus, mille peale tähelepanu tahaksin juhtida, on see, et ei tohiks ikkagi aktsiisimaksu kõrgendada kodumaa marjaveinide pealt, mida keskmine ja vaesem rahvakiht tarvitab. Küll olen aga

selle poolt, et kodumaa vahuveini pealt maksu tõstetakse. Ja siin ei ole midagi katki, kui sellele uus maks peale pannakse. Lihtsa marjaveini pealt, mida suurem osa kodanikkudest tarvitab, aktsiisimaksu tõsta praegusel raskel ajal on ülekohtune.

Kõigil neil motiividel, puht praktilistel ja ühes sellega ka maksupoliitistel, teen ettepaneku.

§ 3 lit. A p. 1 välja jätta.

Ei ole kuidagi otstarbekohane kodumaal valmistatud lihtsa marjaveini pealt aktsiisimaksu tõsta, ja uut maksukoormatust panna meie keskmise ja vaesema rahvakihhi peale ei ole mingit põhjust. (V a h e l h ü ü d e d.) Siis ei oleks ükski kaudne maks ebaõiglane. (V a h e l h ü ü e.)

Majanduseminister M. P u n g: Austatud Riigikogu liikmed! Aktsiisimaksu kodumaa veinidelt suurendada on tahetud aktsiisimaksu ühtlustamise mõttes. Praegu maksustatakse õlut umbes 16% tema detailmüügi hinnast, kuna aga kodumaa veini pealt võetakse aktsiisimaksu kõigest 8% detailmüügi hinnast. Vein on aga vähemalt 4 korda suurema alkoholi-sisaldusega kui õlu, nii et ei ole õiglane teda vähemalt maksustada ja tuleks see maks seada õiglasemale alusele. 20 senti kõrgendamist liitri pealt ei tohiks ka veini hinna kõrgendamist esile tuua. Võib-olla et mõned ettevõtjad selle tõttu vähem kasu saavad, kui nad siinemaani saanud, kuid hinna suurendamisele ei tohiks see mõju avaldada.

Mis puutub sellesse, et aktsiisimaksu kõrgendamise läbi kahju saavad meie kodumaa veinitööstused — neid on praegu umbes 17 —, siis selles asjas ärapeetud koosolekul avaldasid aktsiisimaksu tõstmise vastu protesti ainult 5 ettevõtet, kuna suurem osa selle kohta mingit protesti ei avaldanud. Nähtavasti arvestasid olukorraga, et aktsiisi tõstmine on paratamata.

Lõpuks tahaksin öelda, et see samm ei ole ette võetud kodumaa veinitööstuste vastu, vaid nende maksude ühtlustamiseks, mis veinide pealt võetakse.

J. L i l l: Ma kordan oma ettepanekut: lisada § 3 lit. B II lõige: „Aktsiisimaksu ei võeta Riigivanemale, Riigikogu Esimehele ja Välisministrile esinduse otstarbel välismailt sissetoodavatel veinidelt.“

Siin on mõned Riigikogu liikmed sellele ettepanekule vastu väielnud, kuid ma tahaksin tähendada, et mõnikord neid veine peab olema, ja kodumaa veinitööstus selle all ei kannata, kui see lõige vastu võetakse.

J. F u k s: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Kui ma esimest korda selle seaduse

juures sõna võtsin, siis ei olnud mul andmeid käepärast, aga nüüd on selgunud, et aktsiisimäärade seaduse muutmise seaduse, mis esitatud Vabariigi Valitsuse poolt Riigikogule 9. juunil k. a., seletuskirjas on öeldud: „Seaduseelnõust on jäetud välja määrus, mille järgi jätetakse maha aktsiisimaks Riigivanemale, Riigikogu Esimehele ja Välisministeeriumile esinduse otstarbeks välismailt sissetoodavatel veinidelt. See on tehtud aktsiisüsteemi ühtlustamise mõttes, sest ka teistelt aktsiisialustelt kaupadelt ei ole seadustes nähtud ette säärasel juhul aktsiisimaksust vabastamist.“

Täna on 7. juuli, ei ole kuud aega tagasi, kui valitsus esitas selle seaduseelnõu, ja nüüd pooldab Majanduseminister seda ettepanekut, mille kohta umbes kuu aega tagasi asus Vabariigi Valitsus eita-vale seisukohale. See näitab, kui järjekindluseta ollakse.

Ma ei saa aru härra Majanduseministri põhjendusest õlle ja veini vahekorra-st. Ainult niipalju saan aru, et tahetakse anda suur soodustus õllefabrikatele veinivabrikute arvel. See soodustus oli õllefabrikutel juba varemalt. Odrahinnad on odavad, ja näeme, kui suur vahe on endise õllepudeli omahinna vahel ja ka praegused pudelid on vähemad, ½ toobi asemel ½ liitrit. Odrahind on odavamaks läinud, aktsiisi ei ole juurde pandud, ja nüüd tuleb härra Majanduseminister ja ütleb, et õlle pealt on arvatud 16% aktsiisi ja kodumaa veinilt on kõigest 8%, ja sellepärast peab siis kodumaa veini aktsiisi tõstma. See on muidugi kodaniku kaudne maksustamine.

Härra Majanduseminister ütles oma eelarve-kõnes, et kaudsetest maksudest võib kodanik ära hoida. Aga kui riik tahab siin sissetulekuid saada, siis peaks riik kalkuleerima sellega, kui kodanikud kõrge aktsiisi ja kalli hinna puhul ära hoidma hakkavad kaudsetest maksudest, kas tuleb neid maksusid siis niipalju sisse, kui riigi eelarves kalkuleeritud on? Alati, kui tollid ja aktsiisimäärad vastu võetakse, siis kalkuleeritakse neid kahest küljest, kas nende tõstmisega tulud vähenevad või suurenevad. Ja teiseks siin toodi ette rahva tervislik seisukord. Kui meil veinihind kõrgeks aetakse, siis on tõsine kartus, et hakatakse rohkem valget viina tarvitama. Kas siin rahaminister tahab riigi fiskuse huvidest välja minna, et valge viina tarvitamine annab rohkem sissetulekuid? Siis on arusaadav, kui sellest välja minnakse. Aga aru saamata jääb mulle ja minu rühmakaaslastele see valitsuse põhjendus seaduse esitamise juures ja tänane Majanduseministri väljaastumine, mis ümber lükkas selle valit-

suse põhjenduse, et aktsiisimaksu jäetakse maha just selles mõttes, et aktsiisi süsteemi ühtlustada. Nüüd täna lüüakse see segamini, mis kuu aega tagasi ette pandi.

Aruandja M. Laarmann (lõpusõna): Ma ei saa ühineda ei ühe ega teise ettepanekuga komisjoni nimel. Härra Anderkopp'i, niisama ka härra Lille ettepanek ei olnud komisjonis sel kujul kõne all, aga üldiselt võttis komisjon suure häälteenamusega vastu seaduse sarnasel kujul, nagu ta on esitatud. See on ka arusaadav. Seadus esitati, nagu seletuskirjas selgesti on öeldud, aktsiisimäärade ühtlustamise mõttes, ja selle põhjal on aktsiisimäärad nii kodumaa kui välismaa veini pealt ühesugused võetud. Kui rkl. Fuks tähendas, et tema aru ei saa, miks see seadus üldse on esitatud, et siin olevat kahesuguse seisukohaga tegemist, kus valitsus olevat mõne aja eest teistsugusel seisukohal olnud, — nii mina sain aru Teie seletusest. (Vahelhüüe.) Minu arvates siin on päris selge, aktsiisimaksu alused ei ole üldse maksustamise otstarbel ega kauba hinna reguleerimise otstarbel. Ma kandsin komisjonis ette üksikasjalikud andmed, kui suured võimalused on maksustamiseks tollidega. Välismaa veinidel ja napsidel on väga suur toll peal, ja seega on hoitud ära, et välismaa veinid ei saa tulla võistlema kodumaa saadustega. Praeguses seaduses on aktsiisimaks, nagu tubaka juures, läbi viidud, ühiste põhimõtete alusel.

Härra Anderkopp tähendas, et I osa § 3 tuleks selles mõttes välja jätta, et praegusel raskel majanduslikul ajajärgul ei võiks aktsiisi tõsta kodumaa veinidelt. Minu arvates need, kes veine joovad ja aktsiisimaksu maksavad teatud väikese kõrgendusega, need majanduslikkude raskuste all suurt ei kannata. Minu isiklik arvamine on, ja ma juhtisin ka rahaasjanduse komisjonis tähelepanu sellele, et see õige ei ole, kui praegusel ajal suurel määral raisatakse marju, kus suured veinitagavarad kodusel teel valmistamisel. Kas see rahva tervishoidlikul otstarbel sünnib, sellejuures kahtlen. Sagedasti valmistatakse niisugust jooki, mis kange ja headuse poolest palju soovida jätab. On muidugi neid, need on üksikud, kes head veini valmistavad, mina ei ole asjatundja, aga räägitakse, et paljud raiskavad suurel määral oma marjad ja puuvilja ära. Kodus valmistatav vein on aktsiisimaksust vaba, aktsiis käib ainult vabrikute kohta.

Komisjoni nimel teen ettepaneku, seaduseelnõu vastu võtta.

Isiklikult arvan, et härra Lille parandus peaks sisse võetama. See on mingil põhjusel seni kahe silma vahele jäänud. Ka endises aktsiisimaksu seaduses on see

sees, ja minu arvates tuleks see ka käesolevasse seadusse sisse võtta. (Vahelhüüe.) Härra Kuris, Teie ehk lubate, et mul ka oma isiklik arvamine on ja ei pane seda mulle pahaks. Mina ei räägi praegu komisjoni nimel.

R. Kuris (häälet. motiiv.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Siin aruandja oma lõpusõnas väljendas isiklikke arvamisi, mis lubamata. Mina tahtsin Riigikogu liikmete tähelepanu juhtida sellele olukorrale, missuguses tuleb hääletamisele käesolev seadus, et isegi see, mis valitsuse seletuskirjas on kirjutatud, ei ole aruandjale püha. Põllumeeste, asunikude ja väikemaapidajate koonduse rühm ei saa selle paragrahviga rahul olla, vaid hääletab rkl. Anderkopp'i paranduse-ettepaneku poolt.

Juhataja: Hääletamisele tuleb § 3 lit. A p. 1. Riigikogu liikmed, kes on rkl. Anderkopp'i ettepaneku poolt, muidugi teevad hääletamisel oma järeldused, sest ettepanek on, p. 1 kustutada. (Hääletatakse.) 41 häälega 16 hääle vastu on § 3 lit. A p. 1 vastu võetud.

Hääletamisele tuleb rkl. Lille ettepanek. (Hääletatakse.) Ettepanek on tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb § 3. (Hääletatakse.) § 3 on vastu võetud.

Panen hääletamisele § 6 lit. C. (Hääletatakse.) § 6 lit. C on vastu võetud.

Hääletamisele tuleb sissejuhatus. (Hääletatakse.) Sissejuhatus on vastu võetud.

Seaduseelnõu II lugemine on lõpetatud.

## 12. Eesti Vabariigi 1932/33. aasta kulude ja tulude eelarve arvel lepingute sõlmimise ja eelkrediitide määramise seadus — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni laiendatud koosseisu aruandja O. Suursöö: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Juba mitmendat aastat tuleb meil tarvitada viisi, et eelarve-aasta sees tuleb sõlmida lepinguid ja on vaja krediite, mis kuuluvad järgmise, tuleva aasta eelarvesse. See on tingitud sellest, et meie eelarve-aasta lõpeb ja algab kevadel, talvel on aga tööpuudus õieti suur. Siis on vaja, et riik appi tuleks ja võimalikult kõik oma tööd koondaks talvise aja peale. Selle jaoks oleks vaja, et järgneva eelarve-aasta arvel saaks töid teostada. Sarnase põhimõtte järele on ka käesolev seaduseelnõu kokku seatud, mis on iseenesest analoogiline eelmiste aastate samadele seadustele. Siin on ette nähtud lepingute sõlmimise võimalus

1932./1933. aasta kulude ja tulude eelarve arvel mitmesuguste tööde peale, nii kaitseväge varustuse, riidetuse j.n.e., siis piirituse tellimise ja küttematerjali tellimise j.n.e. peale. Ühtlasi on aga nähtud ette, et kuni 30% võidakse vajaduse korral eelkrediiti võtta 1932./1933. a. kulude ja tulude eelarve arvel sõlmitud lepingute summast. Rahaasjanduse komisjon täiesti üksmeelselt pooldas seda seaduseelnõu, ja sellepärast teen ettepaneku,

seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel kolmepäevalise vaheajata I ja II lugemise vahel.

### 13. Endise Eestimaa Mõisnikkude Maa-krediitseltsi põhikirja uuendamise korra seadus — I lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja A. L e p s.

J. Z i m m e r m a n n: Riigivanem oma kõnes tähendas, et krediitkassade, õieti krediitseltside varanduste üle nii väga mitmesugused arvamised on. Olevat arvamisi, et neil palju varandusi on, kuid sealjuures öeldavat ka, et neil midagi ei ole. Kui meie nüüd seda seisukorda vaatleme, siis meie näeme, et just hooldajad on need, kes tõendavad, et neil seltsidel suured varandused on. Ühe kui teise seltsi hooldajad on lasknud välja paista, et neil seltsidel suured varandused on. Teie kuulsite isegi viimastel koosolekutel Riigikogu komisjonides, kuhu tulid hooldajate esindajad ja ütlesid, et seltsidel on niisugused ja niisugused varandused. Nii et olusioonilt nende juttude allikat otsima hakata on asjata. Siin tuleb härra Riigivanemal pöörata hooldajate poole ja seal selgusele jõuda, kuipalju neid varandusi on.

Mis aga puutub seltside varandustesse, siis näeksime meie heameelega, et Majanduseminister meile seletusi annaks nende varanduste kohta. Kuid Majanduseministeeriumi esindaja ütles komisjonis, et nad on saanud hooldajailt bilansi ja annavad selle nii Riigikogu komisjonile edasi, nagu hooldajailt saanud, kuna nende kriitikasse Majanduseministeerium ei ole tunginud. Majanduseministeerium ei ole selgeks teinud, kuipalju seal varandusi on. Ministeeriumi esindaja seletas, et hooldajad annavad aruanded seaduse järgi kohtuasutustele, ning ainult kohtuasutus on kompetentne otsustama varanduste üle. Nii peetakse oma käed puhtaks. Ka siin ei ole härra Majanduseminister välja astunud ega seletanud, mis ta sellest bilansist arvab ja kuipalju seal varandusi on. See bilanss on nii kokku seatud, et väga raske on sealt midagi lugeda, ma ütlen

isegi, et võimata on sellest aru saada. Meie näeme iseäranis Eestimaa mõisnikkude krediitseltsi bilansist 31. mai peale, et aktivas on agio arve pantkirjade kohta 273.000. Olge head, öelge, mis see on? Seda on väga raske seletada. Samuti on siin Mendelson ja Ko 28.000 krooni, — mis seegi on? Ka siin ei ole õieti mingit seletust meile antud. Nii et meie näeme, et on terve rida küsimusi, mis täiesti lahitud ja millest ei tea, kas need kahjud või kasud. Kuid niipalju kuulsime ometi hooldajate arvamisi komisjonis, et nad ütlesid, et neil on varandust, ning hindasid selle varanduse umbes 300.000 krooni peale. Edasi kuulsime, millest nad seda varandust loevad, — tuli välja, et see varandus on maja. Maja, see olevat seltsi varandus, mingit muud kapitali seltsil ei olevat. Maja hinnaks arvasid nad 554.000 krooni. Nad arvasid, et selle maja peal on võlga 270.000 krooni. Nii et umbes niisama palju peaks varandust veel järel olema. Põhjendasid seda sellega, et Pikalaenu Pank on sarnasena selle maja hinnanud.

Kui vaadata Pikalaenu Panga hindamisi, siis on Pikalaenu Pangal kolme põhimõtte järele nõudmisi. Üks on see, kuipalju maja ehitamisel maksma läheb, teiseks, kui suur kasutuseväärtus ja kolmandaks, kuipalju saab siis, kui maja sundmüügile läheb.

Selle maja ehituseväärtus on suur. Punasest puust ukсед j.n.e. — see on suur väärtus ja niisuguses kohas, kus raha küllalt, võib olla ka kasutuse- ja turuväärtus suur. Kuid niisugusel ajal ja kohal, kus inimesed vaesed, on see teisiti. Nii näeme, et praegune kasutamiseväärtus on palju väiksem. Näeme, et üür selle maja eest on kõigest 2,3 miljonit senti. Harielikult arvatakse meil nii, et üür kasvatatakse 10 peale, siis saame maja kasutamiseväärtuse. Kui nii arvame, siis maksab see maja 23 miljonit, võlga on aga selle peal iuba 27 miljonit. (Vahelhüüe.) Ma räägin ümmargustes arvudes.

Kui suur on turuväärtus, kui seda maja müüma minnakse? — Olen küsinud pangaringkondadest järele, ja seal arvatakse, et ehituseväärtusest on umbes pool kasutuseväärtust. Maapank maksab praegu üüri, aga vaevalt on leida teist niisugust üürilist. Nii et kasutamiseväärtus on umbes pool ehituseväärtusest, ja turuväärtus olevat vast  $\frac{1}{2}$  kasutuseväärtusest. Ja õieti see on terve selle seltsi varandus. Varandust aga siin mingit ei ole. Siin heal juhul võidakse müüa maapangale selle hinnaga, millega see panditud on.

Mis puutub Liivimaa mõisnikkude krediitseltsi varandusse, siis paistab siin pilt

parem olema. Igatahes on siin varandusi. Komisjonis lasti paista, et seal umbes niisama palju varandusi on, see on umbes 30 miljoni sendi suuruses. Mina aga seda ei usu. Minul olevate andmete järgi võiks selle seltsi varandust arvata 138.000 kroonile. Sellest varandusest oleks kinnisvara all 730.000 kr. Paistab, et kinnisvara niipalju maksta võib, — üür on 7.800 krooni.

Nüüd on teine küsimus, mis selle uue asutise juures igalühel peaks tekkima, ja nimelt, missugused võimalused on sellel uuel asutisel elamiseks, missugused on tema esimesed elupäevad? Kuidas võiks see asutis elada? Kas tema kulud saavad kaetud tuludest? Kui seda vaatame, siis on üsna kurb pilt. Kui härra Riigivanemalt küsiti, kuidas väljavaated on, siis ei vastanud härra Riigivanem mitte sellele küsimisele, vaid tema vastas küsimisega, kuidas on 10 aasta pärast pilt. Minu arvamise järgi 10 aasta pärast ei ole mingit pilti. Kui nii edasi läheb, siis mingit pilti olla ei saa, enne on juba lõpp! Kui lähemalt vaadata, siis näeme, et mõlemad, Liivimaa kui ka Eestimaa selts, töötavad puudujäägiga. Ja kuigi Liivimaa seltsil varandust on, siis on neil mõlemil seltsidel suured kohustused. Need kohustused ei ole üksi rahalised, vaid neil on hulk pantkirjade omanikke üheltpoolt ja teiselt poolt laenusaaajaid. See vahetalitus nende väikeste summade juures on kallid. Need on kõik niisugused maksud, operatsioonid, mis nõuavad suuri kulusid, nii et seltsid omaga välja ei tule. Meie teame, et seltsidel on luba võtta pool protsenti oma ülespidamise kulu, kuid see pool protsenti ei kata kõiki kulusid. Ta kattis omal ajal küll, kui oli tegemist kuldrubladega. Nüüd ei saa seltsid seda võtta kuldrubladelt, vaid Eesti sentidelt, ja siin on suur vahe. Meie näeme, et riik on juurde maksnud seltsidele. Meie kuulsime Riigikogu kõnetoolilt, et riik maksab juurde Eestimaa seltsile ümmarguselt 27.000 krooni aastas ja Liivimaa seltsile 15.000 krooni. Nii et need seltsid ei ole suutnud omaga välja tulla, vaid riik on olnud sunnitud juurde maksma. Olugi et Liivimaa seltsil on olnud umbes 5.000 krooni ülejääki, nagu läinudaastasest bilansist selgub, kuid selle eest on Eestimaa seltsil olnud umbes sama suur puudujääk. Nii et selle ülejäägi, mis Liivimaa selts saanud, on Eestimaa selts ära tarvitanud. Nii et see summa, mis riik maksnud, on otsekohe juurde makstud summa. Nagu eelmine kord rkl. Kalbus seletas, on riik sunnitud maksma juurde sellepärast, et riik üksik liige on, ning seltsi põhikirja järgi liikmed vastutavad täiesti seltside eest, mitte üksi selle osa varandusega, mis seltsile panditud on, vaid kogu oma varandusega.

Kuid kuidas võiks pilt olla tulevikus? Kui asutatakse selts, riik enam liige ei ole, liikmeks astuvad üksikud talupidajad, me kuuleme, et Eestimaal on neid 6.000, kui need astuvad liikmeks, siis tuleb neil kanda see puudujäägi summa. Ja ma arvan, et nad seda teha ei taha. Umbkaudsest kokkuvõttest paistab, et igal talupidajal, oletades, et kõik astuvad liikmeks, tuleb maksta aastas umbes 5 krooni. Niisugune oleks õieti pilt ja see oleks siis, kui kuskilt raha juurde ei saa.

Kui aga tehakse teistviisi, et riigikassast kraanid sinna juhitakse, muidugi teada, siis võib teisiti olla, siis ei pruugigi üldse panka olla. Kui see põhikirja punkt maksma jääb, et liikmed vastutavad oma varandusega kõigi seltsi puudujääkide eest, siis on see tulevastele liikmetele hädaohtlik. Härra Riigivanem ütles, et niisugust seltsi võib asutada ilma põhikapitalita, sest niisugune selts on ainult vahetalitaja. Üheltpoolt realiseerib ta pantkirju ja teiselt poolt võtab obligatsioone ja vahetalituse eest saab teatavaid protsente. Kuid see vahetalitus ei anna nii suuri elamisvõimalusi, et oleks võimalik vahetalituse protsentidest ära elada, kui oma kapitali ei ole. Ka endistel aegadel ei ole juletud üldse asutada panka põhikapitalita. Eestimaa mõisnikkude krediitseltsile anti Vene riigikassast mitutuhat kuldrubla ja anti võlgu 2.000.000 kuldrubla. Seda kaht miljonit oli seltsil võimalik edasi välja laenata ja vahetasu saada ja sellest siis oma esimesed kulud katta. Aga nagu siit kõnetoolilt juba tähendatud, millega ka Riigivanem leppis, ei ole meil praegu näha, et kuskilt raha saaks. Millega tahetakse katta need kulud? Minu arvamise järgi on siin igaaastane puudujääk vanade võlgade korraldamise juures umbes 4—4½ miljonit senti aastas, ja selle katteks pole tulu leida. Peale selle nende laenude vahetalitus, mis tulevikus tahetakse siin korraldada, ka see nõuaks kulu, ja praeguste väljavaadete juures pole kuskilt näha rahasaamist. (V a h e l h ü ü e.) Jah, ja-gada puudujääk liikmete peale, aga mina kardan, et seda ei saa teostada. Kuigi siin oleks hulk talupoegi liikmeiks, siiski ma arvan, et nende väikeste kohustuste sissenõudmine nii kalliks läheb, et tegelikult raha ei saa. Meie näeme, et paljud väikesed ühistegelised asutused, kus on liikmete vastutus, on pankrotti läinud, ja et seal üheltki liikmelt midagi saadud ei ole. Keegi ei lähe neid summasisid nõudma, sest nad on väikesed, nõudmise kulud on suured, ja see nõudmine ei tasu ennast ära. Siis ütles ka härra Riigivanem seda, et vaadake, kuidas meil imelikult välja astutakse. Kui keegi tahab midagi tegema hakata, siis kohe hakatakse vastu ja ha-



katakse küsimusi ette panema, mis mitte armsad vastata ei ole. Riigivanem ütles, et aktsiaseltse võib asutada, ja seal palju ei küsita, Majanduseministeeriumis registreeritakse põhikiri ja asi sellega. Kuid aktsiaseltside asutamise küsimus on teistsugune. Seal tulevad inimesed, kes ütlevad, et paneme niipalju kapitali kokku, ja Majanduseministeerium kontrollib, kas neil see kapital olemas on, ja kas seaduse nõuded on täidetud. See on, kapitaliomanikud tulevad ja asutavad seltsi. Aga siin ei saa öelda, et kapitaliomanikud tahaksid midagi teha, sest neil kellelgi midagi ei ole ette näidata, kes siin tahavad pankas asutada. Nii et siin suur vahe on. Ja kui nüüd riik niisuguse panga alla kutsub, siis peaks tal selge olema, kuidas see pank saab tegutseda. Selles, et Eestimaa mõisnikkude krediitseltsi tulud kulu ei kata, oli meil praeguse herra Riigivanemaga aasta eest ühine arvamine. Praegune herra Riigivanem, tolleaegne hooldaja, käis minu juures, et mind veenda selles, et nende tulud kulusid ei kata, ja mina vastavald sammud astuma peaksin, et seda hooldamist likvideerida. See jäi ainult sellepärast tegemata, et mina arvasin, et sellest tuleb uus pank luua, ja sellepärast ei olnud mul võimalik seda soovi täita. Ma arvan ka, et praegune Majanduseminister, kui ta tuleks siia kõnetooli, teist öelda ei võiks. Majanduseministeeriumil on dokumentaalsed andmed selle kohta, et see asutus töötab puudujäägiga, umbes 3-miljonisendilise puudujäägiga. Ja saab ka töötama puudujäägiga, kui see põhikiri Riigikogu poolt vastu võetakse. Ei tule arvata, et põllumajanduses midagi teha ei tule. Minu arvates põllumajanduse saneerimiseks peaks valitsus midagi tegema, ja minu arvates praegusel ajal selleks välja-vaateid on. (V a h e l h ü ü e.) Põllumeeste riiklikud lühiajalised võlad on praegu umbes 1½ miljoni krooni ümber ja tähtpäevad oktoobris. Need võib riik viljaga maksta lasta. Aga erapankade võlad on raskemad, ja seal mõtlen ma, et meie praegusel ajal, kui Hoover'i kava peaks teostuma, siis meie riik neid summasid, mis on 3½ miljonit kr., ära ei raiskaks, vaid põllumajanduse saneerimiseks hoiaks. Valitsuse pühama kohus on katsuda põllumajandust teostada, see on võimalik maapanga kaudu, ja nendele taludele appi tulla, kellel veel oma varandust on ja kellel pantida midagi on. (V a h e l h ü ü e.) Väljamaale maksmata jäänud summat ei tohiks ära elada. Ma ei usu, et Hoover'i kava järele meie riigi võla anuitedid ja protsendid, kui need tänava maksmata jäävad, et nad meile kingitakse, vaid nad

võetakse protsendi-protsentidega siiski sisse. Meie peaksime need summad nii pidama, et need anuitedid ja protsendid oleksid ükskord saada. Riik ei tohiks erapanga kaudu oma summasid välja laenama hakata.

#### 14. Järgmise koosoleku määramine.

Juhatus eettepanekul otsustatakse pidada järgmine koosolek teisipäeval, 7. juulil 1931, kell 5 p. l. (Päevakord vaata 161. koosoleku otsuste protokoll, lisa nr. 13.)

Vaheaeg kl. 12.10 min. — kl. 12.30 min.

#### 15. Endise Eestimaa Mõisnikkude Maa-krediitseltsi põhikirja uuendamise korra seadus — I lugemisel. (Punkt 13. järg.)

Aruandja A. Leps (väljaspool järjekorda): Härrad Riigikogu liikmed! Viimasel ajal on see mäng arvudega nii fantastiliseks läinud, et ei ole võimalik muidu edasi minna, kui neid asju õiendama peab. Kõigepealt on huvitav see, missugused seisukohad on opositsioonil. Kõige esimene seisukoht oli sarnane, et vaadake, seltsidel on 100 miljonit varandust, seda räägiti komisjonis, ja nüüd tahavad põllumehed selle varanduse ära võtta. Teine seisukoht oli, kui herra Kalbus siin esimeses kõnes teatas, et seal on puudujääk ja nüüd tahetakse põllumehele seda puudujääki kaela veeretada. Kolmas seisukoht oli, kui herra Penno siin ütles, et seltsidel on 30 miljonit varandust. Neljas seisukoht oli, kui herra Kalbus siin teatas, et seltsil on umbes 3 miljonit varandust. Viies seisukoht on, kui herra Zimmermann ütles, et seltsil on 13 miljonit vara. Nii et opositsioonil on kokku viis seisukohta. (V a h e l h ü ü d e d.) Võib-olla, et tuleb 15 veel juurde. (V a h e l h ü ü d e d.) Teie kannatage ja laske minul ka kõnelda, teie olete rääkinud kõik mehed läbi. Nõnda et keegi ei saa uskuda, nad ise ka ei usu, et see õige on, mis nad räägivad. (V a h e l h ü ü d e d.)

Siis on veel huvitav, kuidas siin bilanssi tehakse. Herra Kalbus teeb seda nii, et kõige enne võtab aktivast passiva maha ja ütleb, et maja peal on veel võlg, ja võtab teist korda selle maha, kuigi võlad juba passivas olemas. Teiseks jätab herra Kalbus Liivimaa mõisnikkude krediitseltsi hoopis välja, nii et 22-miljoniline ülejääk jääb sellest välja. Herra Zimmermann on korrektim, võtab ka Liivimaa arvesse. (V a h e l h ü ü d e d.) Mul on andmed Majanduseministeeriumi kaudu saadud, ja need said ka komisjonis ette kantud. (V a h e l h ü ü e.) Kui sarnaselt asju õiendama hakatakse, võib-olla herra

Kalbus ütleb ka, et teda ennast ka olemas ei ole, kuidas saab sarnaselt vaielda. (V a h e l h ü ü e d.) Ma kannan need arvud ette, nagu komisjonile esitati ja nagu mulle Majanduseministeeriumi kaudu esitatud on. Bilanssides on varanduse seis, mitte äri seis, 1. juuni 1931. a. peale. „Eestimaa maade krediitseltsi hindamise bilanss 1. juuniks 1931. a. Aktiva: Kassa, pangad, väärtpaberid Kr. 94.000.—, laenud — 237.000.—, võlgnevad tasud — 11.000.—, kinnisvara — 554.000.—, vallasvara — 20.000.—, muud tagasimaksetavad aktivad (riigimaks kupongidelt, läbikäivad summad, deebitorid) — 13.000.— Kokku Kr. 929.000.— Passiva: liikvelolevad pantkirjad Kr. 260.000.—, ettenäitamata loositud pantkirjad ja kupongid — 40.000.—, deponendid — 9.000.—, hoonete amortisatsioon — 15.000.—, laen Pikalaenu Pangalt — 277.000.—, muud kreditorid — 3.000.— Kokku Kr. 604.000.— Aktiva puhas ülejääk Kr. 325.000.—“

Siis „Liivimaa mõisade krediitseltsi hindamise bilanss 1. juuniks 1931. a. Aktiva: Kassa, pangad, väärtpaberid Kr. 135.000.—, laenud 150.000.—, võlgnevad tasud 20.000.—, kinnisvarad 117.000.—, vallasvara 2.000.— Kokku Kr. 424.000.— Passiva: Liikvelolevad pantkirjad Kr. 155.000.—, ettenäitamata loositud pantkirjad ja kupongid 47.000.— Kokku Kr. 202.000.— Aktiva puhas ülejääk Kr. 222.000.—“ Kui need kokku panna, siis teeb see summa selle välja, mis enne olen ette kandnud, see tähendab 547.000 krooni. Kui nüüd maja kohta ühed arvavad, et see on 30 miljonit väärt, teised jälle — 23 miljonit, siis muidugi on see niisugune asi, mida igaüks võib hinnata oma moodi. Aga mul on siin ametlik dokument selle hindamise kohta, ja ma mõtlen, kui hinnast jutt, siis on selle panga hindamine, mis valitsuse järelevalve all sünnib, kõige objektiivsem. Ja siin on ära kiri kirjast, mis Pikalaenu Pank on saatnud Eestimaa maade krediitseltsi hoolekandele. See on järgmine: „Pikalaenu Pank. Tallinn. 7998. Vastuses ära tähendada mitmes. laen. jsk. T/kiri 8. skp. nr. 875. Tallinn, 8. juunil 1931. Eestimaa Maade Krediitseltsi Hoolekandele, Siin. Vastuseks T/üalätähendatud kirjale teatame, et Eestimaa Maade krediitseltsi kinnisvara kinnistus Nr. 2008 all on Pikalaenu Panga poolt selle pandiksvõtmisel 1930. a. hinnatud Kr. 554.000.— (viis-sadaviiskümmendnelituhat krooni).“ See on 55.400.000 senti. See on panditud sel ajal, kui härra Zimmermann oli Majanduseminister. Kui härra Zimmermann panga direktoreid niiviisi tegutseda laseb, et need maja hindasid 55 miljoni peale, mis tema arvates aga 23 miljonit väärt on, ja selle peale annab pank laenu 27

miljonit, mis siis, küll arvama peame? Kas härra Zimmermann meelega niiviisi räägib, et opositsiooni teha, või on see asi tõesti nii kurb? (V a h e l h ü ü e.) Loodan siiski, et see jutt, mis ta räägib, on muu seas räägitud, ja need andmed, mis ette kandsin, tõele vastavad. Siin ei ole jutt maja ehitusehinnast ega mingitest muudest hindadest, vaid pandiksvõtte hinnast, mis ei tohi olla üle turuväärtuse.

Kui need andmed õiged ei ole, siis need inimesed, kes opositsioonis, ise peaksid selle eest muretsema, et need õiged on ja nemad peavad selle eest vastutama. Härra Zimmermann, kes seda kallaletungi opositsioonis juhib, oli sel ajal Majanduseminister. Sellega peaks siis ükskord lõpema see numbrite tants, millega maale valepilti tahetakse anda asja seisukorrast. Niikaua, nagu olen öelnud, kui opositsiooni poolt toodud arvud ei ole tõendatud, senikaua ei ole põhjust nende arvude juures peatuda, ja niikauaks jäävad need andmed valeandmeteks, mis opositsiooni poolt ette toodud.

Mis puutub „suurtesse juriidilistesse väidetesse“, millega on seadusele kallale tungitud, siis minu arvates selles suur arusaamatus peitub, kui arvatakse, et kui riik omal ajal mõisad võõrandas, siis ta sellega seltsi liikmeks sai. Kui teie põhikirja loete, siis võite sealt näha, missugused põhimõtted seal aluseks on pandud. Ja need põhimõtted on sarnased, et selts tegutseb kõigepealt vastastikkuse alusel. See on meie krediitseltside põhimõte. Kui tahate, et riik on ainuke liige, kuidas saab siis selts tegutseda vastastikkuse alusel? Kui kõik liikmed ära langenud ja üks liige järele jääb, siis ei ole enam seltsi kui niisugust; sarnast seisukorda põhikirja konstruktsiooni järgi ei saa tulla. Kui sarnane seisukord kätte tuleb, et kõik liikmed välja langenud, siis tuleb see selts põhikirja mõtte järgi likvideerimisele ja ei ole mõeldav, et ta saaks tegutsema jääda ühe liikmega. Nii et sarnased väited ei vajagi suuremat ümberlukkamist.

Mis kohtumotiividesse puutub, siis ei ole kohtumotiivides öeldud, et riigil liikme õigused on. See ei olnud ses asjas üldse kohtu asi, vaid kohtu asi oli fikseerida, mis tuleb siis, kui kõik liikmed välja langenud.

Siis mis puutub juriidilistesse vastuvaidlustesse, mis käesoleva asja puhul peetud, ja sellesse, mis härra Kalbus ette tõi eelmisel koosolekul, kui mind siin ei olnud, siis härra Kalbus ütles, et härra Riigivanemal ei ole õigus, et Vene Krediidiseadus ei luba neid põhikirjasid muuta, mis seaduseandluse läbi antud. Veneaegses krediidiseaduses on ette nähtud, et Majanduseminister võis muuta osaliselt neid põhikirjasid. Just enne duumat

kinnitatud põhikirjade kohta maksab see kord. (V a h e l h ü ü e.) Vene seadustes oli ette nähtud kord, et teatud kordadel anti Majanduseministrile võimalus neid statuute muuta. See on sellega seletatav, et Vene riigis ei olnud kindlat vahet seaduseandluse ja administratiiv-võimu vahel. (V a h e l h ü ü e.) Ma tulen selle juurde tagasi.

Mis puutub käesolevasse põhikirja, siis on selle põhikirja § 100 p. 6 öeldud, et peakoosoleku võimkonda kuulub muu seas: „постановления о ликвидации дел Общества без обязательного к тому повода, и постановления по вопросам об изменении или дополнении сего устава, предварительно ходатайства о сем пред Правительством.“ Tähendab üldkoosolek võis põhikirja muutmist otsustada ja valitsusele muutmiseks esitada.

Vene ajal oli valitsus samuti administratiiv-võimu esindaja, ta ei olnud seaduseandliku võimu esindaja. Seaduseandliku võimu esindaja oli Vene keiser. Põhikirja järele oli võimalik muudatust teha administratiiv-korras. Käesoleval juhul ei ole sellel kõigel olulist tähtsust, sest põhikiri muudetakse arutuseloleva seadusega. Administratiiv-akt astub siis jõusse, kui põhikiri seadusega on muudetud, ja hakkab maksma Riigi Teatajas avaldamisega, mis-suguse avalduse aja peale mõlemad momendid kokku langevad. Kuid põhikirja muudab seadus, aga mitte akt. Administratiiv-akt käesoleval juhusel saab olla ainult ümberfraseerimine või ümberjutustamine sellest, mis seadusesse sisse võetud. Nii et sel aktil on seaduse jõud, kui selles on ümber jutustatud käesoleva seaduse sisu. Nagu näiteks harilikul seadusel võib olla põhiseaduse võim, kui selles on ümber jutustatud põhiseadus.

Nii et terve see põhikiri omandab sisuliselt seaduse jõu. Nii et, nagu nägime, see põhikiri muudetakse seaduseandlikul teel. See on seletuskirjas sisse võetud ja selle kohta olen ma korduvalt seletusi andnud, ja see interpretatsioon jääb Riigikohtus maksma, kui Riigikogu selle seaduse vastu võtab, sest see on seaduseandja tahe. Nii et see küsimus on lahendatud. Ma pean veel ühe asja juures peatuma, mida küll tõsiselt võtta ei saa. Härra Zimmermann ütleb, et vaadake, see pank saab tulevikus puudujäägiga töötama. Ma mõtlen, et see on riskantne ütetus, ja ühe endise Majanduseministri poolt poleks ma seda oodanud. Kuidas võib härra Zimmermann öelda, et see pank saab tulevikus puudujäägiga töötama, ega siis siin Delphi oraaklid ei ole koos, kes seda ette näevad! Kui mina teie hulgast kellegi kohta ütlesin, et teie tulevikus jääte pankrotti, siis see oleks haavatud

ja võiks mind vastutusele võtta. Aga kui seda ühe asutuse kohta öeldakse, mis selleks rajatakse, et põllumajanduse rasket seisukorda kergendada, ja siin selle seadusega antakse valitsusele ainult võimalus seda teha... (V a h e l h ü ü e.) Kui mina Teie kohta, härra Kalbus, ütlesin, et Teie jääte homme pankrotti, kas Teie oleksite sellega rahul? Kuidas saab siis sarnaseid asju öelda. (V a h e l h ü ü e.) Jah, selle eest pannakse kinni, see on päris selge. Aga siin inimestel ei ole seda sisemist vastutuse tunnet, ja teatakse, et ei saa neid vastutusele võtta, seepärast räägitakse nii julgelt selles asjas. Ja loomulik, kui pank on sarnases seisukorras, et tal olid enne kuldrublades miljonid kapitalid, ja kui need on viidud ligi sada korda alla, siis on loomulik, et ta normaaloludes ei tööta. Seda ei ole tarvis kellelegi eraldi seletada.

Siis edasi, härra Zimmermann on välja rehkendanud, et tuleb iga talupidaja peale valitsemise kulusid 5 krooni aastas, ja ta ütles, et vaadake, missugused suured maksud pannakse peale. Mina ütlen, see on ebaõige, siin ei panda maksu peale, sest kui kellelgi oli 1.000 rubla võlgu, siis maksab ta 15 krooni ära ja on kõigist lahti. Ja 1.000 rubla on suur võlg, seal on palju väiksemad võlad, 100 rubla j.n.e. Missugused administratsiooni kulud võivad siis seal olla? Igaüks võib omad võlad tasuda ja välja astuda. Nii et käesoleval juhul ei või juttu olla ei puudujääkidest ega juurdemaksudest. See on täiesti alusetu ja tühi jutt. Sellejuures ei ole mõtet pikemalt peatuda.

Mis puutub riigi juurdemaksudesse, siis riik kui niisugune, riik kui avaliku õiguse kandja ei ole ühtki penni juurde maksnud, vaid riik on samal alusel maksnud, nagu teised võlgnikud, tema on kui laenusaaaja maksnud. Kui pank rajatakse ja hakkab harilikus korras töötama, siis administratsiooni kuludeks niipalju ei lähe kui praegu.

Ma ütlen lõpuks, et need inimesed, kes selle vastu vaidlevad, et valitsusele võimalust ei antaks seda panka ellu kutsuda, — ega seega ei ole öeldud, et pank peaks asutatama, vaid valitsusele antakse selleks võimalus, — need inimesed tõesti on meie põllumajandusliikude huvide vastu vaenulikud. Ma ütlen, kui pank asutatakse ja see kahjuga töötab, siis tuldagu välja ja öeldagu seda, aga praegu antagu valitsusele ainult võimalus panka asutada. Ja mis õigus on teil tulla ja öelda, et meie ei luba? Neil juttudel on ainult üks eesmärk — diskrediteerida välismaal uut panka. Nii kirjutab „Päevalehtki“ vastasrinnast inspireeritud pühapäevases numbris, et rahailm ei taha astuda vahe-

korda uue pangaga. Kui tullakse välja sarnaste insinuatsioonidega, siis on see rohkem, kui omale lubada võidakse. Need on vaenulikud põllumajanduse huvidele, kes selle seaduseelnõu vastu hääletavad.

J. Zimmermann (fakt. märk.): Minust on valesti aru saadud. Ma ei mõelnud tuleviku teed pangale kinni panna, ma tahtsin ainult öelda, et ei ole sellel pangal näha sissetulekuid. Valitsus ja aruandja peaksid näitama, kust ta esimesel aastal sissetulekuid saab. Tuleks ette näidata, et pangal on nii- ja niipalju sissetulekuid ja nii- ja niipalju väljaminekuid ja asi oleks korras. (Vahelhüüe.) See on õige. Praegu ei tööta ta, praegu töötab seal likvideerimise komisjon. Aruandja ütles õieti, et ta ei tööta, ta on hoolekande all, ja hoolekanne töötab kahjuga. (Vahelhüüe.) Mis puutub hindamisesse, siis ei ole õige see, et ma 23 miljonit hindasin seda maja. Ma hindan 27,7 miljonit, see on niipalju, kui palju tema peale pank on summasid välja andnud. Ehituseväärtus oli kõrgem, aga reaalkväärtus on 27,7 miljonit, ja sedagi saaks ainult siis, kui maapangale see müüakse.

Juhataja: Palun jääda faktilise märkuse piiridesse.

T. Kalbus: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma ei oleks sõna võtnud, kui selleks mind ei oleks aruandja välja kutsunud, aga et aruandja seisukohad õiged ei ole, sellepärast pean neid õiendama. (Vahelhüüed.)

Juhataja: Palun rahu, kõneleja kõneae on piiratud.

T. Kalbus: Aruandja tähendas, et opositsioonil olevat 5 seisukohta olnud summade ja panga varanduste asjus. Küsimus on selles, et opositsioonile ei ole antud üldse mingeid seletusi, kui suured varandused võivad olla. Valitsuse esindaja ütles, et nad ei ole bilanssi analüüsinud ja ei tea, kas need õiged on või ei ole. Kuid opositsioon on, niipalju kui tal võimalik oli, neid andmeid kontrollinud. Kui teie nende raskustega arvestate, millega opositsioonil tegemist oli, siis ei ole ime, kui need summad nii või teisiti muutuvad. Peasi, et koalitsioon ja valitsuse esindaja alguses lasid välja paista, et seal on suured varandused. Ja kui meie ise oleme andmeid korjanud ja selgeks teinud, siis tuli välja, et andmed, mis komisjonis esitati, ebaõiged on. Siis hakkasime nõudma bilanssi ja hindamisi. Kui need esitatud olid must-valgel ning analüüsirima hakkasime, siis lõpuresultaat oli, et

Eestimaa mõisnikkude maakrediitseltsil on väike varandus või üldse ei ole. (Vahelhüüe.) Teile seletas endine Majanduseminister Zimmermann, mispärast see nii on sündinud, ja õpik ei ole seda hinnanud, hinnanud on Pikalaenu Panga ekspertkomisjon. (Vahelhüüed.) Edasi ütles aruandja härra Leps, et andmed, mis ma eelmine kord komisjonis ette kandisin, tööeludele ei vasta. Minul on samane bilanss 1. juuli peale, mis härra Leps'il on. Kui Teie minu stenogrammi vaatate ja võrdlete sellega, mis aruandja ette luges, siis näete, et see täpselt samuti käib. Ma jälgisin sel ajal, kui aruandja ette luges, ka oma andmeid, ja need on samad. Nüüd asusin ma selle hindamise bilansi kontrollimisele, mis hooldajate poolt kokku seatud, ja ma tähendan, et see maja on passivas üles võetud 55.400.000 eest, kuna aga selle maja turuväärtus nii suur ei ole. Asjatundjad, insenerid, kellega ma selles asjas kõnelesin, ütlevad, et kui leidub üks hea asutus, võib-olla saab 30 miljonit senti, aga paistab, et see esimene obligatsioon, mis Pikalaenu Panga kasuks sinna peale on tehtud 25 miljoni suuruses, maja väärtuse kinni katab.

Aruandja jättis ometi midagi ütlemata. Kui võrrelda raamatulist bilanssi hindamise bilansiga, siis näeme, et üks summa on hindamise bilansist välja jäetud, see on nimelt Mendelson'i võlg 2.700.000. Vaadake, selle hindamise bilansi passivasse see summa ei ole sisse võetud. Ja kui meie selle summa maha võtame, siis võiks ülejääk aktivas olla minimaalne. Aga ma tähendasin ka, et ma ei ole suutnud äriseisu veel täpselt kontrollida, kas on hindamise bilanssi kõik summad sisse kantud. Huvitav on see, mida härra Zimmermann tähendas, nimelt et selle maja eest ei saa ka 27 miljonit, vaid veel vähem. Ja kui ta värtus veel vähem on, tuleb selle juurde ikkagi välja, et bilansile tuleb kaks miinust ette panna, nagu härra Schilling vahelhüüdena ükskord minu kõne ajal tähendas. Need on kalkulatsioonid, millest siin on kõneldud. See küsimus võib-olla oleks juba lahendatud, kui härra Majanduseminister oleks esitanud täpsed andmed. Valitsus ei anna meile seletust asja kohta, Majanduseminister pole ka seletanud, kuidas pilt on. Tõsi küll, siin Riigivanem kõneles, kuid tema puudutas juriidilisi küsimusi, majanduslikkudest küsimustest läks tema peaaegu vaikides mööda. Kui härra Riigivanema käest küsiti, kuidas seisukord on, siis ütles tema, et miks te valitsuse poole pöörate, pöörake uue panga juhatuse poole. Mis peame meie siis nüüd ütleva, kui majanduslikkude kalkulatsioonid

nide teadasaamiseks kästakse meid pöörata uue asutatava panga juhatuse poole. Majanduslikud kalkulatsioonid puuduvad seniajani, ja neid meile keegi andnud ei ole.

Mis puutub Liivimaa krediitseltsi bilanssi, siis seletan seda, et seda hindamise bilanssi senini antud ei ole. Tõsi küll, Eestimaa krediitseltsi hooldaja tuli komisjoni ja andis oma bilansi, et nemad olevat ära hinnanud. Siis esitas hooldaja ka Liivimaa krediitseltsi kohta mingi bilansi, kuid seda ei saa aga võtta kui hindamisbilanssi. Vähemalt oleks seda pidanud tegema Liivimaa krediitseltsi hooldaja Tartus, mitte Tallinna Eestimaa krediitseltsi hooldaja. Mina jätan selle bilansi meelega välja, mina seda tõena ei võta teades, et niisugust bilanssi esitada ja tõena võtta ei saa, kui seda annab keegi kolmas isik. Teine asi, oleks seda teinud Vabariigi Valitsus ehk Liivimaa krediitseltsi hooldaja. Et seda aga on teinud Eestimaa krediitseltsi hooldaja, siis selle peale toetuda, et see oleks nagu baasiks, on absurd. Ka katsus aruandja minu juriidilisi väiteid ümber lükata. Aruandja nähtavasti ei ole katsunud tutvuneda nende seletustega, mis mina andsin eelmise kord. Need seletused kutsus härra Riigivanem välja oma kõnega. Oma kõnes tähendas härra Riigivanem Vene Krediidiseaduse §§ 76 ja 78 peale, et need andvat Majanduseministrile õiguse põhikirja muuta. Aga härra Riigivanem tasa ja targu läks sellest mööda, et Majanduseministril on õigus ainult neid põhikirju muuta, mis Vene Krediidiseaduse § 2 ette nähtud, kõigi teiste seltside põhikirju, mis Vene Krediidiseaduses ette nähtud, ei saa Majanduseminister mitte muuta. Mina oponeerisin härra Riigivanema juriidiliste väidete vastu ja ütlesin, et härra Riigivanem läheb neist asjadest vaikides mööda, mida igakord ei peeta tarvilikuks ette tuua. Minu vastuväited olid välja kutsutud härra Riigivanema kõnega, kus ta ei andnud täpseid andmeid, vaid põhitähtsusega küsimusest vaikides mööda läks ja leidis, et niihästi Vene rahaministril kui ka meie rahaministril on võimalus kõiki põhikirju muuta selle peale vaatamata, kelle poolt need põhikirjad alguses kinnitatud. See kutsus minu vastuväited välja, ja ma ei kuulnud, et minu seletused oleksid ümber lükatud aruandja poolt, ja neid ei saagi ümber lükata sellepärast, et Vene Krediidiseaduses kõneldakse sama, millest mina kõnelesin.

Lõpuks aruandja pöörab Riigikogu poole ja ütleb, et kõik need, kes selle seaduse vastu räägivad, on seaduse vastased. Ei maksa meie rahva rumaluse peale niiviisi spekuloida; veel vähem maksab

spekuloida välismaalaste rumaluse peale, et kui meie ühe niisuguse seltsi või panga asutame, et siis kõik jooksevad selle panga peale tormi. Nii naiiv ei maksaks olla teistel ega ka aruandjal. Raharingkonnad on sedavõrt asjatundlikud ja neil on sedavõrt hea informatsioon, et nad teavad paremini, missugune seisukord on praegu pangal ja missuguseks tulevikus võib kujuneda. Sellepärast arvaksin ma, kui kõiki asjaolusid silmas pidada ja seda, et aruandja ei ole mitte midagi ümber lükanud, siis kõige õigem väljapääsetee oleks see, et tunnistagem, et seal midagi ei ole, ja likvideerime need seltsid. Põllumajandus selle all sugugi ei kannata, (V a h e l h ü ü e.) ainult võidab.

J. F u k s: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Kui härra Riigivanem, kes ühtlasi senini on olnud mõisnikkude krediitseltsi hooldaja, siin oma kõnet pidas, siis tähendas ta vahelhüüdele, et keerutage vastu. Härra Tonkman tuli selle peale keerutama, aga oma kõnega käesoleva seaduse puhul ei püüdnud härra Tonkman selgeks teha, milleks just põllupidajal seda uut panka tarvis on. Milleks kogumeestel seda uut panka tarvis on, seda ütles härra Penno, et see on pensioniasutus kogu nende meestele, kes mõtlevad lahkuda poliitikast, ja et Eesti riik ei ole loodud selleks, et luua pensioniasutusi. (V a h e l h ü ü e.) Kui tal raha ei ole, härra Tupits, aga meie näeme, kuidas on makstud rahasid, üle 4 miljoni on kuludeks aastast välja makstud. Tehakse laenu ja makstakse kõrget protsenti. Üle 4 miljoni saavad hooldatajate aastast tasu. Maapanga pantkirjadest läheb... (V a h e l h ü ü e.) Tulge ja öelge, kes seda raha annab ja kuupalju antakse, ja kui seda vähe saab, siis on härra Teemant see, kes selle välja protsessib, mis vähem saadud. (V a h e l h ü ü e.)

J u h a t a j a: Rkl. Holberg, ma kuulsin Teie suust korduvalt sõna „valetab“, leian, et see on haavav, ja teen Teile märkuse.

J. F u k s: Härra Tonkman väitis mitu korda oma kõnes, et need, kes ei poolda mõisnikkude krediitseltsi, on põllumeeste vastased. Sel korral tuli mulle meelde üks jutt vargapoiste kriukast. Kui varast taga aetakse, siis ta jookseb eest ära ja karjub, „võtke varas kinni“, et oma pealt kahtlust ära heita. Ja kui nüüd näidatakse, kui elujõuetu ja mannetu see uus pank saab olema, kuhu härra Tonkman lubas esimesena liikmeks astuda, siis tuleb meelde see jutt, et vaadake, kõik, kes nii räägivad, on põllumeeste vastased, meie oleme ainukesed, kes nende huvisid kaitsevad. Niisuguste väidetega ei saa

kaugele, härra Tonkman. Mitte põllumeeste vastu ei olda siin, kui selle endise Eestimaa mõisnikkude krediitseltsi uuendamise juures räägitakse, vaid põllumeeste pigamise vastu, kui siin tahetakse mitmekordset maksu neile peale panna, kes sinna liikmeks astuvad. Võib-olla, et need esimesed, kes seal otsa juures, sinna liikmeks astuvad ja oma vahel need järelejäänud varandused ära jagavad, enne kui kaugemalolijad ligi saavadki.

Mina peaksin siin näiteid tooma selle üle, kuidas need asutused, kus põllumeeste kogude tegelased eesotsas on, järjekindlalt pankrotti on jäänud. Mulle on tuttav Pärnumaa. Hakkame Karksisst peale. Seal põllumehed siplevad võlgades, sest Karksi majanduseühisus läks pankrotti, Ühispank läks pankrotti, Vändra tarvitajateühingud läksid pankrotti, Abja linavabrik, ja seal igalpool on põllumeeste kogude tegelased juhtivad mehed olnud. Võtame Võru. Kui mina vahelhüüdes sellele tähelepanu juhtisin, siis härra aruandja ütles, et tema pole Võru mees ja sellest midagi ei tea. Meie teame, missugused kurvad tagajärjed on Võru majanduseühisuse „Põllumees“ pankrotiga, kuidas seal praegu põllumehed selle all kannatavad. Mina pean üht ütlemata, et nii kui üks katk, kui needus on olemas nende asutuste peal, kelle eesotsas seisavad põllumeeste kogude tegelased. (V a h e l h ü ü e.) Kuulge, härra minister Hünerson, kas lastakse või mitte, aga mina olen näinud, et kus laiemad ringkonnad koos töötavad, seal on ka asustustel edu. Võtame Pärnu majanduseühisus, mida põllumeeste kogud on mitu korda lõhkunud ja on propageerinud sealt mitte osta, vaid juutide juurest. (V a h e l h ü ü e.) Aga see tuleb kõik sellest, et igalpool, kuhu põllumehed ligi pääsevad, katsutakse politikaga erakonna jaoks profiiti lüüa. Härra minister Hünerson ütles ka siin, et ega teie sellepärast ligi ei pääse. Tähendab, et uus pank tahetakse asutada ainult kogumeestele. (V a h e l h ü ü e.) Teie ütlesite siin ise, et ega teie ligi ei pääse!

Kui edasi läheme härra Tonkman'i väidete juurde, siis härra Tonkman armastab peatuda Teravilja kaitseseaduse juures, et vaadake, meie tahtsime kaitset, aga teised olid vastu. Teravilja kaitseseadust arutati rahaasjanduse komisjonis kaks kuud aega, kus härra Tonkman oli esiootsa aruandja. Põllumeeste kogud nõudsid rukkitali. Meie teame, kuipalju nisutollid on põllumeest aidanud, ja meie teame, et see praegune teravilja kaitse on hoopis parem olnud kui tollide tõstmine, mida härra Tonkman kaitses, ja kui tema seisukohad läbi ei läinud, aruandja kohalt ära astus, millest tekkis ka iseseltsi töö-

takistus rahaasjanduse komisjonis. Seda kasutasid muidugi parteikaaslased, suuremad rukki kokkuostjad ära, ja ma ei kahtle seejuures, et kui sügisel riigile rukkid tagasi anti, et üks osa sellest rukkist tagasi tuli, mis kevadel odava hinnaga sisse osteti. (V a h e l h ü ü e.) Ma tean seda ajakirjandusest, härra Joonas, kuidas Rotermann'i põlenud viljaga äri tehti ja seda sõnnikut, nagu seda leht nimetab, puhta viljana müügile toodi. Üks ajaleht kirjutab, kuidas keegi mees Rotermann'i põlenud vilja müüs. „18. ja 19. skp. osteti riigile Mõisaküla jaamas ümbruskonna põllupidajailt rukkeid. Teiste tootajate seas oli ka Laatre Vanamõisa talu peremees Märt Järvi, rkl. Järve vend.“

J u h a t a j a: Rkl. Fuks, palun meeles pidada, et arutamisel on krediitseltsi põhikirja uuendamise korra seadus.

J. F u k s: (V a h e l h ü ü e.) Härra Tonkman, see on otsekoheses ühenduses Teie kõnega, kus Teie meile ette heitsite, et meie oleme Teravilja kaitseseaduse vastu olnud ja pole lasknud kõike head maa peale tulla, mida aga kogumehed on soovinud. Vaadake, see seal on üks hea asi, et põlenud rukkist müüdi. (V a h e l h ü ü e d.) Ma tahaksin vastata härra Tonkman'i väidetele, mis ta minu kohta ütles, et minu talu olevat võlgadega üle koormatud. (V a h e l h ü ü e.) Härra Tonkman, ma ei ole stenogrammi saanud, aga kui Teie oma sõnad tagasi võtate, siis jätan ka kibeda tõsiasja Teie kohta ütlemata. (V a h e l h ü ü e.) Hea küll, kui tagasi võtate, siis jätan ma ütlemata. (V a h e l h ü ü e.) Endise Eestimaa mõisnikkude maakrediitseltsi põhikirja uuendamise korra seadusega tahetakse teha üks ilma rahata pank. Härra aruandja Leps ütles, et see on põllumeestele suureks auks, enne olid mõisnikud selle seltsi peremeheks, nüüd põllumehed. (V a h e l h ü ü e.) Tühja panga juures seista ja peremees olla, vaadake, kui suur au see on!? Seda seletab ehk härra Leps pärast ära. See on kindel, et üksikud võlgnikud, 4—5 inimest, panevad pead kokku ja ütlevad, meie astume liikmeks ja olemegi peremehed, ja pank hakkab tegutsema. (V a h e l h ü ü e.) Keegi ei ole vastanud meile. Meie ütleme, on võlgnikke 5.900 liiget, valitsuse seletuskirjas on 7.000. Mispärast nad ei ole omalajal, õigel ajal võlgasid ära tasunud, siis kui veel üks rubla maksis poolteist marka? 26 tuhande ümber on olnud võlgnikke. Ühed on koralikud olnud, oma võla tasunud, ja teised on aga venitanud ja nüüd on võlga jäänud iga üksikul keskmiselt 1.200 senti. (V a h e l h ü ü e.) Väikest võlga ei maksa tasudagi? Vaadake, see just näitab, miks

1922. a. härra Riigivanem Pätsi ajal rahaminister Vestel seda seltsi likvideerida tahtis, leides, et „pank, kellel muud põhi-kapitali ei ole kui väljaantavatest laenudest kinnipeetavad summad ja võimalikud järelejäägid kahe endise krediitseltsi likvideerimisest, oleks rahanduslikult külljest äärmiselt nõrk ja suudaks vaevalt äratada usaldust isikute juures, kes oma kapitali tahaksid panna panga pantkirjadesse.“ Nüüd, kus see krediitselts on 9 aastat hinnitsenud, siin on andmed ette toodud, et ta on administratsiooni kuludeks laenu teinud ja oma varandused ära kulutanud. Kas ta nüüd paremas seisukorras on, kui 9 aastat tagasi, et usaldus on kasvanud? Ja nüüd neile korratuile võlatasujaile tahetakse teha üks Pat ja Pataschon'i pank: need kaks naljahammast olid teinud ka panga, kus hoiusummade pealt maksti kõrged protsendid ja odava protsendiga laenati välja, nii et hoiuletoojaid ja laenuvõtjaid oli palju. Aga pank oli ruttu pankrotti läinud, ei saanud tegutseda. (V a h e l h ü ü d e d.) Meil on ka Eesti riigi ajaloos ometi olnud pankade pankrottimineku lugusid õige palju. Esimene väga kurb lugu oli Harju Pangaga, ja rahvast on pankade pankrottinemisega küllalt veristatud, nad on hoiusummadest ilma jäänud. Ja kui nüüd pankasid luuakse, siis peaks igatahes loodama sarnased soliidised pangad, kus rahva hoiusummad ja osetud pantkirjad kindlustatud on. Nimetati ju omalajal Harju Panka... (V a h e l h ü ü e.) — rahvuslik Harju Pank. Oli Harju Pank, aga frondil puudus tank. Aga nüüd rahvas laulab, „mis sest, et rahvas rahast blank, kui Pätsul luuaks' aga jälle pank“. (V a h e l h ü ü d e d.) Nüüd omalajal, kui kõik rahvakihid nende pankrottimineku all kannatasid, kui nüüd meil tahetakse endise Eestimaa mõisnikkude maakrediitpanga põhikirja uuendamise korral uus pank luua, siis ma saan aru, et kui kannatavad, siis kannatavad siin eeskätt põllumehed, kelle usaldusega siin võib-olla samuti ümber käiakse, kui Harju Pangas käidi. Riigivanem juhatas Riigikogu liikmeid küsimistega juhatuse poole, uue panga juhatuse poole, et sealt võivad küsida, kust see pank raha saab. Valitsus seda ei teadvat. Aga härra Riigivanem Päts, kes ühtlasi seni on olnud mõisnikkude krediitseltsi hooldaja, jättis ütlemata, kes on uue panga juhatuse liikmed, kas mõni neist vast Riigikogu pinkidel ei istu, kuidas nende jutule pääseda ja kuidas andmeid saada tulevase panga teotsemise kohta. (V a h e l h ü ü e.) Ma ei opereeri mitte kuuldustege, nagu härra Vreeman, aga ma tean, et üks ajalehtedest nimetas selle uue panga tulevaseks direktoriks härra Tonkman'i. Härra Tonkman aga ei näidanud oma

kõnes seda allikat, kust see uus pank raha peaks saama. Ilma rahata aga põllumehele abiks tulla on võimata. Uue pangaga suurenevad administratsiooni kulud, sest pankasid on küllalt. Meil on tendents ikka sinnapoole, et pankasid tuleks vähendada, laenu diskontoprotsenti alandada j.n.e., ja sellepärast ei ole vajadust, et paralleelselt maapangale ellu kututakse iseäralik kogumeeste pank. Kui meie vaatame neid seisukohti, mis 9 aastat tagasi ette toodi, siis näeme, et selleaegse K. Pätsi valitsuse seletuskirjas on öeldud: „Eesti- ja Liivimaa mõisnikkude krediitseltside likvideerimist maapanga kaudu tuleb lugeda kohasemaks, kui nende ümberloomist. Asi seisab nimelt selles, et on äärmiselt mittesoovitav ja tülikas oma otsekohest järgivust alal hoida vanade, hoopis teistsugustel tingimustel asutatud ja teistsugustes oludes töötanud pankade ja uue panga vahel, mille ülesandeks on maa-krediit organisierida hoopis muutunud majapidamisolude juures.“ Ja edasi: „Mis puutub krediitseltside võimaliku aktiivse ülejäägi üleandmisesse uuele pangale, siis on see õige, sest et ülejääk on praegu põhjalikult muutunud majapidamisolude tõttu, õieti res nullius, mis riigi päralt on, kes tema uuele pangale üle annab.“ Tähenab 9 aastat tagasi Vabariigi Valitsuse seletuskirjas leiti, et mõisnikkude krediitseltsil ei ole mitte midagi, tuleb likvideerida. Nüüd on aga asi hoopis teine. Teame, et on etteheiteid tehtud rkl. Tonkman'i poolt, et maapank ei ole suutnud rahuldada põllupidajaid laenudega. See on tulnud sellest, et maapangas on olnud rahapuudus ja maapangal on raskusi pantkirjade realiseerimisel. Kui nüüd aga teine pank sinna kõrvale asutatakse, seda raskem saab olema raha muretsemine ja pantkirjade realiseerimine. Selle asemel, et nüüd uut panka luua, tuleks maapangale kui mitte mujalt, siis riigi ressurssidest või sellest rahvusvahelisest agraarpangast laenu hankida, et maapank saab põllupidajate laenu pikajalisteks muuta.

Kui nüüd vaatame bilanssi, siis on selle üle siin palju vaieldud. Aruandja Leps tõi ette, et on mitmesuguseid seisukohti selle kohta. Härra Kalbus nimetas siin, et miks need seisukohad on olnud mitmesugused ja leidis, et need seisukohad on mitmesugused olnud sellepärast, et valitsus finantspoliitilisi kaalutlusi ei ole esile toonud ja ei ole tahtnud seaduseelnõu rahaasjanduse komisjoni anda. Et täielik selgus oleks küsimuse juures, pole ime, kui opositsioon mõnesugused oletused selleks teeb, et aruandjalt sõnu välja pressida, et sealpoolt andmetega tuldaks. Just kui saladuse kätte all tahavad kogumehed põllumeestele uusi makse kaela vee-

retada käesoleva seaduse näol. Meie oleme põllumeeste niisuguste pügamiste vastu, nagu on seda olnud vöihindade asi ja Venemaale sigade müümine, ja oleme igasuguste niisuguste operatsioonide vastu, mida toimetatakse niisuguse ringkonna poolt, mida nimetati ühes ajalehes „põllumajanduste saadustega vaheltkauplejate kambaks“. Et meie kogumeeste kibedalt näppude peale vaatame, see muidugi tekitab kogudes pahameelt, aga seda ei saa tõlgitseda niiviisi, et meie põllumeeste-vastast politikat ajaksime. Meie seisame valvel selle eest, et kogumehed ei saa põllumehi pügada. Riigikogul kui ka rahval peaks täielik selgus selle kohta olema, mis selle uue pangaga tahetakse kätte saada, ja missugused välja-vaated ja tegevus sellel pangal saab olema, muidu ei saa meie seda heaks kiita. (V a h e l h ü ü e.) Kui Teil härra Lehtman'i kohta midagi öelda on, siis olge hea, härra Holberg, ja öelge välja. Meil on teie inimeste kohta mitu korda rohkem öelda. (V a h e l h ü ü e.) Silm silma vastu.

Edasi härra Kalbus oma kõnes puudutas üht väga valusat küsimust, nimelt §§ 31 ja 32, mis ei kuulu muutmisele, vaid jäävad endiselt põhikirja. Need paragrahvid räägivad administratsioonist. Kui keegi talupoeg jätab maksmata maksu, viivituseprotsendid j.n.e., siis on pangal õigus tema kohta võtta administratsiooni alla vastu vaidlemata. Administraator pannakse sisse ja § 32 järgi pank määrab administraatorile tasu ja palga. Vanasti oli arusaadav, kui suurtel mõisadel lasusid võlad, ja kui siis niisugune kord maksma pandi. Nüüd aga tahetakse ka, et 10—20-tiinulistele taludele määratakse administraator, kui talud võlga ega protsente ei tasu. Kui need paragrahvid jäävad põhikirja sisse, siis on ette näha, et talusid välja sööma hakatakse. Pannakse administraator sisse, määratakse talle suur palk, ja talu ongi läinud. Kui siin öeldakse, et keegi seda ei tee, siis mispärast niisugune paragrahv põhikirja jäetakse? Mispärast niisugune kassiauk on sisse jäetud? (V a h e l h ü ü e.) Kui härra Tupits ütleb, et see rumalus on, siis tuleb seda öelda selle uue põhikirja uuenduse või seaduse kohta. Igatahes §§ 31 ja 32 kohta, mis härra Kalbus ette tõi, ei ole mingit seletust antud. Kas hakatakse sikkude ja lammaste vahel vahet tegema, et omameestele ei määrata administraatorit, teistele määratakse? (V a h e l h ü ü e.) Härra Tonkman ütles, et asundusetaludele pannakse administraator sisse, siis on pilt selge, mis selle seadusega tahetakse kätte saada. Mõned aastad tagasi — sellest ei ole palju aega, umbes paar aastat tagasi — ütles härra Ast oma kõnes 21. XII 1928. a. Riigikogus põllumeeste kogude

kohta: „Aga mis puutub sellesse, et Teie ka Eesti riigi lõpus seisate, siis võite teie seda oma pimesi nägemisega küll arvata, aga siis mõtlete seda lõppu teises mõttes: teie mõtlete oma majandusliku ahnitsemisega kord niikaugale jõuda, et teie Eesti riikluse ära sööte.“

See aeg on nüüd kätte jõudnud K. Ast'i abiga. See oli 2½ aastat tagasi. Ja kui härra Laarman tsiteeris asju, mis kümme aastat tagasi olid, siis ei ole patt, kui koalitsioonile meelde tuletame seda, mis paar aastat tagasi räägitud. (V a h e l h ü ü e.) No jah, härra Johanson ütleb, mis selle vastu on, kui kokku ahnitsetakse... (V a h e l h ü ü e.) Aga arvan, et härra Johanson teeb seda sellepärast, et ta koalitsioonis on. (V a h e l h ü ü e.)

See uus pank, mida asutatakse ja mille kohta härra Zimmermann on tähendanud Majanduseministriks olles, et see tuleks likvideerida, — milleks seda siis nüüd asutatakse? — Tähendati, et hooldamise raha kätte saada. See võib kõik olla, võib olla ka mõnesuguse pensioni mõttes asutatakse see, aga põllumeestel ei ole sealt midagi loota.

Sarnasel kujul, nagu see seadus esitatud on, oleme meie selle vastu.

J. Teemant: (V a h e l h ü ü e.) Teiega peaks keerutama, ma olen aga otsekohene inimene.

Lugupeetud kaaskodanikud! (V a h e l h ü ü e.) Ütlesin — kaaskodanikud! Politika ja elu, kui ta edenema peab, nõuab otsekohesust, nõuab teatavaid aateid. Viimaseid peavad kehastama poliitilised voolud. Kui vabariigis on valitsus, siis loomulikult peab ta teatavaid aateid kandma ja neid teostada katsuma. Meie, Eesti, poliitiline elu on haiglane. Praegu näen ma vastarrinnas oma endiseid seltsilisi, kelledega ühes tööd tegin. Kui ma meelde tuletan asjaolu, millest rääkis lugupeetud Riigivanem härra Päts, meelde tuletan seda, kuidas ta uut valitsust moodustas ja teiega läbirääkimisi pidas selle üle, et teiega ühes valitseda, siis olite teie valmis toetama selle uue panga asutamist ja olite valmis seda seadust läbi viima. (V a h e l h ü ü d e d.) Nüüd aga, valitsusest mitte osa võttes, asute teisel seisukohal: varandust ei ole, kuidas asutada pank, kui midagi ei ole. Aga see majanduslik seisukord panga asutamiseks oli ometi teil teada läbirääkimistel härra Pätsiga, oli teada teie endisel Majanduseministril härra Zimmermann'il. Siis oleks aga kõik korras olnud. Kui teie oleksite koalitsioonis olnud, siis oleks nüüd üsna teine jutt olnud. (V a h e l h ü ü d e d.) Niisugune vastasrind on väga imelik. (V a h e l h ü ü d e d.) Kui teie oleksite meiega ühes olnud, ühes istunud meiega valitsuse laua taga, siis olek-



site teie seda panga asutamist pooldanud ja siis oleks kõik joones olnud. Nii viisi ometi ei tehta politikat. Kui teie ajate sarnast politikat, siis on see teie surmapolitika, teid, kui tõsist voolu võtta ei saa.

Teie ütlesite, meil on maapank olemas. Miks ei või sealt laenu võtta, see on riigi oma, see kindlustab kõiki, loomulik on, kui sellega asju aetakse.

Teie, härra Zimmermann, olles Majanduseministriks, olite aga valmis maapanka muutma erapangaks. Ma olin, mäletate, selle vastu, mulle näis see vastuvõtmatu olema, sest riik on sellele suuri summasisid andnud. Teie oleksite aga sellega valmis saanud, et üks-kaks-kolm muuta seda panga erapangaks, et see pank eraettevõtteks saaks. Mina ei tea, kuidas nimetada sarnast politikat ja kuidas võtta seda kui tõsist politikat. Et teie sarnasel olekul kujutaksite teatavat üksust ja kannaksite teatavaid aateid, seda küll öelda ei saa. (V a h e l h ü ü d e d.) Oi, oi! Vaadake, mu härrad, teie seisukord on sarnane, tööolud on niisugused, teie liigute igat tuult mööda, teile on tähtis, kui teie aga vee peal olete. Teil ei ole vaateid ja aateid, mida teie suudaksite ja tahaksite kaitsta, vaid teil on ainult tahe saamiseks. Ma ütlen otsekohe, kahju on neist hulkadest, kes-teie järel on, ja kes veel arusaamisele ei ole tulnud, kes teie tööpooldest olete. See saab aga iga päevaga ikka selgemaks neile hulkadele, ja on kindel, et need valimised, mis tulemas, tegelikult näitavad ja hindavad, mis teie sisuliselt olete. (V a h e l h ü ü d e d.) Teie, härra Zimmermann, mäletate seda, mis Teie siis ütlesite, kui Teie mulle ettepaneku tegite maapanga ümbermuutmiseks erapangaks. Teie kõnelesite siis, et Teil on lootus ja usk, et eraisik teatud ettevõtet rohkem edasi viia suudab, kui riiklik asutus. Ega Teie, härra Zimmermann, seda kõnelemist eitama ei saa. Siis oli Teil usk eraettevõtlikkusse. Nüüd on aga jälle teine jutt. Meie arvamine on aga see, et meil niihästi üks kui teine pangasutus peab olema. Meil on juba maapank kui riiklik asutus olemas, kuna meil on teatud aegadel nõrgad majapidamisüksused olemas põllumajanduse alal, kes rahalist abi tarvitavad, kus riik peab väljaminekuid tegema, ilma et ta kindel oleks, et ta neid tagasi saab. Teiselt poolt on meil tarvidus erahüpotekapangaga, kui sarnase järel. Meil on usku isikusse, meil on usku kodanikusse, meil on tundmine, et isik, kodanik, kellel on juba teatud majanduslik alus olemas, kes aga teatud aja järgul tarvitab abi, et siis on vajadus põllumajanduse alal erahüpotekapangaga järele, kus tegutseksid eraisikud selleks, et meie krediidiolusid lahendada ja kergendada.

Meie kaaslastel pahemalt poolt on usk riikliku korralduse võime sisse suurem, kui meil. Kuid ühes asjas oleme täiesti ühel mõttel, et praegu ei saa meil põllumehelt ära võtta võimalust ise oma asju katsuda korraldada, sest riik ei suuda seda kõik teha. Vabade elukutsete esitajate juures näeme selgesti, pole meest, pole asja. Kodanik ise peab katsuma ennast korraldada, ennast läbi lüüa, sarnasel seisukorral on ka põllumees; ei saa ta alati ja ikka riigi abi peale loota. Ka põllumajanduse alal võib isik palju rohkem enese algatusel kätte saada, seda rohkem, et isiku tähtsusest hakatakse ikka rohkem aru saama. (V a h e l h ü ü e.) Teiselt poolt pean ma tähendama, et teatavatel kordadel võtab meie juures riigiasutuste juhtimine haiglase näo, ja sarnase nähtuse peale on siin ka tähelepanu juhitud, ja on ka neid asutusi ette toodud. Üks on selge, et ka meil palju asju riiklikkudes asutustes nii ei ole, kui nad olema peaksid. Erasutustes on sarnane seisukord raskem sellepärast, et suured hulgad, kes huvitunud, ennem selleks samme astusid, et see ei sünniks. Ei saa ometi loomulikuks pidada, et ühe riikliku panga direktor erapanga juhatuses võib olla, nagu teie seltsimees seda on olnud, ja meie ei ole kuulnud, et teie selle nähte vastu kuidagi oleksite olnud ja protesteerinud. See nähe on aga võimalik olnud ainult seepärast, et riigi asutustes kõiksuguste mõjude tõttu palju raskem on loomulikku seisukorda jalale seada. Minu härrad, kas olete teie kuidagi reageerinud üleval ettetoodud nähte vastu? Sarnased nähted on küll võimalikud ka teiste juures, kuid haiglane nähe teie juures on see, et teie seda kõike vaikides sündida lasete, kuna teie kategooriliselt selle nähte kõrvaldamist oleksite pidanud nõudma. Oma inimeste suhtes toimetate teie iseäralisel viisil; oma juures ei jaksa teie puhastusetööd teha, mis aga tarvis on. Praegusel korral on teie etteastumine puht parteiline, mitte asjalik, ja kui teie räägite, vaadake, teie, põllumehed, tahate oma tegelastele sooje kohti muretseda, tahate neid paiuki peale saata, teiste sõnadega, neid, kes on tegu võimetud, kohtadele asetada, siis on see just see seisukoht, mida teie olete tegelikult õigeks pidanud, mida olete teostanud. Teie ütlete, et uuel pangal tegutsemiseks raha ei ole, öelge siis, kust need paiukid siis saadakse? Tõsi, kõike seda kõnelete teie omas ägeduses. (V a h e l h ü ü e.) Jätke ometigi! Vaadake, et teie oma Järvamaa asjadega valmis saate, kus nii palju rumalusi on tehtud. Kui teie nüüd asjalikult rääkida tahaksite, siis peaksite vähemalt järjekindlad olema ja ei maksa teil nii kõnelda, nagu teie seda siia ajani teinud olete. Teie ütlete, et meie

tahame panka asutada, kus midagi aga ei ole, ja teiselt poolt ütlete, et meie tahame oma meesetele panga asutamiseks ainult sooje kohti muretseda, muud midagi, muretseda neile paiukit. Millega siis? Endine Majanduseminister härra Zimmermann, Teie olete rääkinud hooldajatest, olete kõnelenud, vaadake, kuipalju nad on kõik ära tarvitanud. Ma mäletan aga seda aega, kus Teie üldkomisjonis valjult ütlesite: hooldajad on oma töö korralduslikult teinud. Kui Teie seda oma kõnes esitsite ära unustasite, siis parandasite ennast pärast ja ütlesite, et hooldajate suhtes ei saa midagi halba öelda. Teie olete endine Majanduseminister ja olete juhtiv jõud oma rühmas, Teie teate, kuidas majanduslik seisukord seal pangas tõelikult on. Teie tahtsite hooldajate tahte vastaselt, maksu mis maksab, seda maja riigile ja panka lõpetada, kõike vara maapangale üle andes. Riigistada tahtsite Teie sisuliselt ettevõtet; sellest need jutud, vaadake, see on õieti riigi varandus. Kui kellelgi varandus on, siis peab ometi midagi olema. Ei saa ometi öelda, et see on riigi varandus, seda ei saa eraettevõtjate kätte anda, kui mingit varandust üleüldse ei ole. Ma usun, et Teie salata ei või, ega ei hakagi, et Teil käis peast mõte läbi: maksu mis maksab, see maja on tarvis maapangale. Kas see selleks sisult kõlbab, jätame selle küsimuse kõrvale. Usun, et teie avalikult sellele seisukohale ei taha asuda: võtame veel riigi käest, mis võime, las riik kannab oma raskusi, meie võtame selle objekti maapangale, teiste sõnadega — asutusele, kus meil parteiliselt mõju. Ma ütlen, minul ei ole midagi selle vastu, et suured hulgad, kes majanduslikult raskes seisukorras, et riik eeskätt neid toetab, aga minul on mõte, et meie sarnast erapanka sellepärast asutamata ei peaks jätma. et maapangale kardetakse võistlust. Meie näeme, et Eesti riik ei suuda enam anda riiklikke laenusid neile, kellele meie siinamaale neid andnud oleme; meie peame teisi teid tarviduse korraks leidma. Ma arvan, et kui osa asutusi ja isikuid on saanud seni võimata suuri summasisid, siis peaksid nad nüüd ometi niikaugele edenedu olema, et nad jõuavad oma asju korraldada ilma riigi krediiti saamata. Muidu tuleksime meie täielikult „tshernõi pere-röv“ ajajärku, kus lihtsalt jaotatakse kõik varandused. Ma julgen öelda, need hulgad praegusel ajal, keda meie pahempoolsed esindavad, on palju raskemas majanduslikus seisukorras, kui teie, aga nad mõtlevad siiski teisiti, mõtlevad riiklikult. Meie ei ole seda näinud, et nad oleksid isegi siis siia kõnetooli tulnud, kui häda on kõige suurem olnud, ja on öelnud — jagame. Nad on palunud võrdlemisi väikesi summe, et tööpuudust vähendada,

mitte, et lihtsalt jaotada. Ma tahan sellega öelda, et enne, kui teie teiste peale väga ägedalt tormate, kui ma seda sõna siit Riigikogu kõnetoolilt tarvitada julgen, peaksite mõtlema, kuidas tegelikult asjad õieti on. Kui teie seda teeksite, oleks teile endile ja tervele meie riigipoliitikalale parem. Aeg on selleks igatahes ka meie väikeses riigis, et meie opositsiooni teeksime teatava mõtte, aate pärast, mitte aga sellepärast, et meie üheskoos teistega ei istu valitsuse laua taga. Kui meie tõesti teatava aate oleme omaks võtnud, siis võitleme ka selle eest. Politilises elus võib vigu teha, nagu teie seda nüüd teete, ma ei taha sellega küll öelda, et teie olete kõige suuremad mooramaamehed, kuid igal ajal on lõpp ja määr, sellepärast oleks teil küll kasulik olnud, kui teie praeguses küsimuses natuke ettevaatlikumad ja asjalikumad oleksite olnud.

A. Tupits: Mul ei oleks põhjust olnud täna pikemalt sõna võtta, kui koonduse rühm vajalikuks ei oleks pidanud siia kõnetooli läkitada niisugust kõnelejat nagu härra Fuks. Kui kuskil pimedas metsanurgas niisugune Fuksi taoline härra välja astub, siis võiks veel sellega leppida, aga et koonduse rühm saadab siia niisuguse inimese kõnelema, siis teeb see häbi kõigepealt koonduse rühmale endale ja ka meie kõrgele kojale. Kui aga on tarvilikuks peetud niisuguste väidetega välja tulla, siis pean mõne sõnaga neile vastama. Nimelt seletasite teie, et põllumeeste kogud olevat need, kes ajavat meie ühisused pankrotti. Kuigi ühisused ei puutu käesolevasse päevakorda, aga et selle juures on siin peatatud, siis lubatagu ka minul selle juures peatuda.

Kõigepealt tahaksin tähendada, et ei ole põllumeeste kogud ühtki ühisust pankrotti ajanud. Kui võtaksite kätte ja vaataksite, miks ühisused pankrotti on läinud, siis näete, et need põhjused peituvad hoopis mujal ja leiaksite sealt hoopis teiste ringkondade inimesi tegevuses. Kui hakkaksite objektiivselt seda asja vaatama, siis saaksite hoopis teise pildi. (V a h e l h ü ü d e d.) Kas teate, missugused asjaolud olid Abjaga? Ma küsiksin, kas Abja langes tema inimeste pärast või hoopis ilmaturu olukorra pärast? Kui aga vaatame ettevõtteid, kus mitmesuguste ringkondade inimesed on juhtivad olnud, siis näeme, kuidas nemad on asju ajanud. (V a h e l h ü ü d e d.) Muidugi, teie kiitsite Eptü-d. Nüüd on teil piimaühisuste liit päevakorral, kus aga kassas viimase aruande järgi oli kõigest 3 krooni 51 senti. Teie ütlete, et see on vahva ettevõte, ja „Estonia“ ei kõlbavat kuhugi. Tuletage meelde, kuidas teie ühistegelise liit Eptü-d kiitis ja missuguse paugu selle pankrotti-

minek rahvale pani, nii et mitmedkümnend ühisused sellepärast praegugi veel hädas on. Vaadake, teie olete asja niikaugale viinud. Nüüd võtame „Eesti Lina“. Teie härra Lehtman oli seal direktoriks, seesama härra Lehtman, kes oli kommerts-panga ja maapanga direktoriks. Kui ilusasti pandi magama see ettevõtte, kes oli ka mitmesuguste ringkondade ettevõtte. Siis võtame edasi „Kesk-kala“ ja kommerts-panga pankroti, kus härra Lehtman oli direktoriks. Ja vaadake, jällegi olete mõistnud rahva rahaga need ettevõtted magama panna. Sellepärast ei maksaks teil tulla põllumeeste ühissettevõtete, nagu „Estonia“ ja tapamajade kallale. Vaadake „Estoniat“, vaadake „Eksporttapamaju“, nad elavad edasi, ei sure ära, selle peale vaatamata, et kõigi abinõudega nad ära sööksite. Aga teie jõud ei jätku selleks. Nad töötavad hästi, ja teie ei saa neile midagi teha. (V a h e l h ü ü d e d.) Ma võiksin ka selle 75% kohta midagi öelda. Teie toote ette kasu, mis „Eksporttapamajad“ sigade pealt saavad. Ma ütlesin aga seda, et koonduse tapamaja direktor on käinud meie idanaabri esindajate pool, et andke see äri meile; ja kui sellest midagi välja ei tulnud, siis ütlesite, et ärge teistele ka andke. Vaadake, niisugused teie olete! Teie ütlete ka seda, et põllumeeste kogud olevat olnud rukkikaitse vastu ja teie olete olnud rukkikaitse poolt. Niikaugale lähete. Aga kas arvate, et on palju neid, kes seda usuvad, peale selle käputäie, kes teie ridades istuvad? Ma tuletaksin teile meelde, kuidas selle rukkikaitsega oli. Kui meie selle heaks hakkasime 1929. a. sügisel suurt aktsiooni tegema, kas olite teie siis need, kes seda toetasid? Teie ütlesite, et see puudutab ainult suurtalusid, väiketaludel ei ole sellest midagi kasu. (V a h e l h ü ü d e d.) Teie ütlesite, et põllumeeste kogud lasknud vilja sisse tuua selleks, et seda siis riigile kalli raha eest tagasi müüa. Kuidas teie niisuguste ebaõigete väidetega esinete, seda võib teie ajalehes iga päev näha, kus ka härra Köster isiklikult kaasa töötab, ja kus öeldakse, et põllutöökoja heaks võetakse maksu ka neilt, kellel ei ole hääletamise õigust. (V a h e l h ü ü d e d.) Ma näen, et härra Baars püsti tõuseb ja lubab tööerakonnast lahkuda. Kui härra Kalbus veel kõnelema tuleb. Vaadake, niisugused on teie väited. Terve selle aja olite viljaseaduse vastu, ja kui nägite, et sellega edasi ei saa, siis muutisite meelt. Siis, kui hakati vilja võtma, siis ei olnud jälle see keegi muu, kui koondusemees, kes takistusi tegi. Nüüd aga tulete ja ütlete, et põllumehed olid selle vastu. No, kuidas saab niisugustega läbi käia. Niisuguste inimeste juures korralikkusest rääkida ei saa.

Teie ütlete, kuhu see politika viib, see olevat põllumeeste pügamine. Kui keegi on püganud kedagi, siis on see pügaja olnud koondus. Koondus on püganud talumehi, on püganud tervet rahvast. Teie politikat valgustas eelkõneleja. Kui kavalasti see oli mõeldud: võtame maja, anname üle maapangale, seal on koonduse mehed sees, ja jagame ta siis ära. Aga kahjuks ei tulnud see asi nõnda välja.

Vaadake, tervest teie politikast on järele jäänud üks suur kannustik, sellepärast ei või teid lasta enam politika juurde.

T. Kalbus: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Siit kõnetoolilt on juba kõneldud selle üle, et majanduslikud ja finantspoliitilised kalkulatsioonid on selle seaduse arutamisel tumedaks jäänud. Sellepärast teen ettepaneku.

anda seaduseelnõu rahaasjanduse komisjoni rahandusliku ja majandusliku külje kaalumiseks ja katkestada I lugemine.

See onkooskõlaline ja loogiline. Teiste sõnadega — ükski niisugune seadus ei ole Riigikogus arutamisele tulnud, kui rahaasjanduse komisjon ei ole seda läbi vaadanud. Neid seadusi on arutatud peaasjalikult rahaasjanduse komisjonis, aga mitte üldkomisjonis. (V a h e l h ü ü d e d.) Need on erapangad. Aga kõik, mis rahandusse puutub ja mis Riigikogus arutatakse, need on rahaasjanduse komisjonist läbi käinud. Neilsamadel põhjustel teen ettepaneku, anda seaduseelnõu rahaasjanduse komisjoni rahandusliku ja majandusliku külje kaalumiseks ja katkestada I lugemine.

T. Kalbus'e ettepanek lükkatakse tagasi.

Sekretäri kohale asub sekretäri esimene abi A. Tõllassepp.

J. Zimmermann: Rkl. Teemant tõi siin ette, et ma olevat üldkomisjoni koosolekul öelnud, et mudame praeguse maapanga erapangaks.

Ma seda küsimust omas kõnes ei puudutanud ja just sellepärast, et arvasin, et minu rühmakaaslane härra Penno selle seisukoha ära ütles, aga et see nähtavasti kõigil selge ei ole, siis kordan seda veel. Meie arvates oleks kõige parem, et maapank jääks nii, kui ta praegu on, see on riigi pangaks. Et aga praeguste põllumeeste kogude põllumeeste rühm esineb sellega, et tingimata on tarvis, et meil oleks eramaapank, siis on tõesti kõneldud sellest, et kas ei oleks siis parem praegune maapank teha erapangaks ja sellega ära hoida kahe maa-immobiilpanga tekkimist. Meie oleme kategooriliselt selle vastu, et kaks maa-immobiilpanka tehakse.

(V a h e l h ü ü e.) See on igatahes meie seisukoht.

Siis mis puutub sellesse, et maapanga muutmisega erapangaks riigivarandused peaksid kaotsi minema, siis pole see nii, vaid seda võidakse nii või teisiti teha, ja riik ei pruugi midagi kaotada.

Mis aga sellesse majasse puutub, nagu oleksin mina samme astunud, et see maja maapangale saaks antud, siis ma pean ütleva, et pole mul sellega mingit tegemist olnud. (V a h e l h ü ü e.) Aga tookord, kui krediitkassale laenu anti, ja selle maja kasutamise küsimus arutusele tuli, siis ma ütlesin, et maapank võib seda hinda maksta, mille eest ta on panditud, ükski teine asutus seda maksta ei suuda. Kellele need panga varandused kuuluvad, selle asutatava panga varandused, selle kohta on Riigikohtu otsus.

Koosolekut asub juhatama esimene abiesimees **M. Martna**.

**R. Penno:** Lugupeetud Riigikogu liikmed! Minu sõnavõtmine on kahe varem kõnelenud põllumeeste kogude kõnelejate, rkl. Teemandi ja rkl. Tupitsa, esinemistest tingitud. Pean ütleva alguses, et rkl. Teemant, kuigi ta vajalikuks pidas väga teravaid etteheiteid meile teha, siiski jäi teatavasse piiri. Järgmine kõneleja, Tupits, on oma esinemistega alati selle poolest kuulus, et ta kõik, mis maal juhtub, kus keegi midagi teinud on, oskab siit kallata vastava rühma kaela. Selline on tema esinemine olnud, kes on põllumeeste kogude rühma juht, ja sellepärast on raske teisiti suhtuda ka teistesse kõnelejatesse, kes sealt rühmast tulevad. Kuidas saab siin kõneleda näiteks „Eesti Linast“, nagu oleks härra Lehtman „Eesti Lina“ pankrotti viinud? (V a h e l h ü ü e.) Võtke härra Gutman, kes istus teie ridades ja kuulus teie rühma ja võib-olla praegugi sinna kuulub, mina ei tea tema seisukohti. „Eesti Lina“ ajal ei ole härra Lehtman sinna, meie rühma, kuulunud, ja see on jällegi härra Tupitsa leidus. (V a h e l h ü ü e.) Härra Tupits leiab vajalikuks meile seletada kõike neid pankrotte, aga ma ütlen, meie teame väga hästi kõiki neid pankrotte, mis omalajal olnud, see on teatava võistluse ja ettevõtlikkuse süü. Nii on Abja ja teised, kuhu meie inimesed pole saanud ega võinud ligi pääseda. Ma ütlen, õnneks ei ole pääsenud. Aga tulla ja öelda, et kõik halb, mis Eestis olnud, see olevat koonduse politika süü, selle politika süü, mida põllumeeste, asunikude ja väikemaapidajate koonduse rühm juhtinud, praegusel korral käesoleva seaduse puhul võib selle süüdistuse teile otsekohe tagasi anda. Meie ei ole oma kätt selle varanduse järele sirutanud, meil ei ole

teada, et siin on 54 miljonit, seda ütleva aruandja, teie valitsus ei tule ütleva, et on vähem. Teie valitsus kardab analüüserrida panga bilanssi. Teie ütlete, see panga varandus on olemas. Teie jagate seda varandust. Härra Tonkman, Teie ütlete, mina võin sinna tulla, aga härra Penno ei või tulla. Nii Teie kõnelete ja Teie, härra Teemant, ütlete, et meie tahame jagada. Teie jagate kogu aja, mitte meie. (V a h e l h ü ü e.) Meie ei ole seal kunagi jagajad olnud. (V a h e l h ü ü d e d.) Teie olete jaganud ja jagate ka praegu edasi. Praegune seadus on otsekohe jagamise seadus. Kui tahate teada, siis siin ei ole teie varandustega tegemist, vaid riigivarandusega. Ma olen kõnelenud, et 30 miljonit on pidanud riik nende kahe seltsi ülespidamiseks maksma, kas tahate seda tagasi maksta? Ja nüüd teie julgete tulla seletama, et meie jagame. Teie toote nipet-näpet siit ja sealt ja tahate meid selle suure küsimuse juurest kõrvale juhtida. (V a h e l h ü ü e.) Nii kõnelesite teie ka temperamendiga, ka mina keen niisamuti üle. Mis on meil selle küsimuse juures tegemist, kas meie oleme tahtnud riigi summe kellelegi juhtida. Mida teie tahate? Härra Tonkman ütles, mis teil on siin kõnelemist, pidage oma suud kinni. (V a h e l h ü ü d e d.) Meie arvates ka need varandused, kui need olemas on, kuuluvad riigile. (V a h e l h ü ü e.) Päris õige, härra kindral Soots, põllumehed on kokku kandnud ja võivad ka seepärast sealt osa saada. Riik peab andma need summad põllumajandusele, aga mitte mujale. (V a h e l h ü ü d e d. — J u h a t a j a koputab haamriga.) Nüüd edasi selle panga... (V a h e l h ü ü d e d.) Siin üks kõneleja pidas selle panga juures vajalikuks meelde tuletada neid eeskujulikke asutusi, kes olevat välja tulnud ja tulevat välja omaga ja väga hästi tegutsevat. Ja muu seas nimetati tapamaja. Kui teie nii seadusevastaselt praeguse koalitsiooni juures neid ettevõtteid toetanud olete, kus teie olete seadusevastaselt garantii andnud, et teie oma operatsioone seadusevastaselt toimetate ja neid eeskujuks meile panete, siis ütlen: niisugust teed meie käia ei taha, seadusevastase jagamise teed. Lugupeetud kogumehed, siin meie teist eeskujut ei võta. (V a h e l h ü ü d e d.)

**Juhataja:** Sõna on rkl. Köstril. (V a h e l h ü ü d e d. — J u h a t a j a koputab haamriga.) Palun rahu! Kõneleja rkl. Köster arvab, et ta pikemalt kõneleb, ma kuulutan sellepärast vaheaja.

Vaheaeg kl. 14.15 min. — kl. 14.33 min.

Koosolekut juhatas Esimees **K. Einbund**.

## Sekretäri kohal sekretäri esimene abi A. Tõllassepp.

O. Köster: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mõned eelkõnelejad on käesolevast küsimusest, krediitselfi uuesti elustamise küsimusest, kõrvale kaldunud ja viinud rääkimise käigu teisele pinnale, millel vähe ühtlust ja ühtivust on selle küsimusega, mis meie praegu Riigikogu päevakorras näeme. See taktika on olnud peaaegu alaline nähe, eriti paremal tiival, (V a h e l h ü ü d e d.) kus, kui asja ei jaksata kaitsta terve mõistuse ja arusaamisega, asjalikkude andmetega, tullakse välja kirinaga ja kärinaga ning katsutakse selle kärinaga ja särisemisega halba asja katta. (V a h e l h ü ü d e d.) Rkl. Teemant, kes seda tooni ka komisjonis tarvitas, arvab seega, et ta kisaga võidab, ja püüab tumedaks teha asjalikud parandused. Härra Teemandi väljendused olevat olnud tema arvates väga asjalikud, kuid mina neid asjalikuks ei pea.

Harilikus elus, ma tähendasin juba, on nähtud, et see, kes kipub alla jääma, katsub petta kõva häälega ja kõva rääkimisega. (V a h e l h ü ü e.) Teie olete enesega rahul praegu, ärge toppige asjata ennast sekka. Krediitkassa küsimusest räägiti õige kaua aega, alates sellest ajast, see on 1923. aastast, kus samad inimesed täiesti asjalikult ja põhjustatult rääkisid, et krediitkassa kui niisugune on likvideerimise jaoks, et ei ole mõtet seda enam edasi pidada. Meie oleme harjunud nägema ja kuulma ja teame, et härra Riigivanem on osav kõnemees, teame ka seda, et ta ühe asja poolt võib sama südamlikult rääkida, kui ta selle asja vastu ½ tunni pärast räägib. Niisugust nähtust tõendab ka seisukord päevakorraloleva krediitkassa seaduse juures. Ma mäletan, 3—4 aastat tagasi hakati uuesti krediitkassa küsimust liigutama. Mäletan üht niiõelda rääkimist, kus olid ka meie rühmast inimesed kutsutud nõupidamisele härra Pätsi poolt, kus ette toodi krediitkassa küsimus ja ka mõned teised küsimused, millest mõned päevakorras olnud ja millest mõned siia pole veel jõudnud. Seal ei saanud meid uskuma panna juba tol korral, et see küsimus õigustatud oleks. (V a h e l h ü ü e.) See oli 3—4 aastat tagasi, umbes 1926. a. (V a h e l h ü ü e.) Räägin ka sellest, härra Tupits, kui Teie parajal ajal meelde tulete.

Juba tol ajal toodi ette, ja peapõhjusteks oli see, et riigil Mendelson'i ja Kõvõla maksimisega tuleksid raskused, parem on, kui eraselt need õiendab, ja sellepärast on tarvis krediitkassat hoida. Nüüd on see küsimus välja langenud, võlad on lahendatud ja nõudmised klaaritud. Nüüd aga leitakse teised põhjused, mis aluseks

seatakse krediitkassa ellukutsumiseks. Kui vaadata neid põhjusi, siis tekib mulje, et õiget põhjust siin ette ei tooda, mispärast seda krediitkassat tarvis on. Sellest minnakse kõrvale. Seda näitab asjaolu, et valitsus ei rahaasjanduse komisjonis ega siin ei ole tulnud kindlate kalkulatsioonidega. Kui üks küsimus selge ja klaar on, siis tullakse sellega välja ja näidatakse, mis ta tõeliselt on.

Nüüd, kui küsiti, mis krediitkassal on, siis oli valitsuse esindaja öelnud, et meie ei tea, see on hooldajate asi. Siin on bilanss, meie ei uuri seda. Aga ometi oleks pidanud Majanduseministeerium, kellel vastavad eriteadlased on, laskma selle bilansi läbi uurida ja analüseerida ja siis juba kõvendatud väidetega analüseeritud bilansiga komisjoni Riigikogusse tulema, millele enam vastu rääkida poleks saanud. Asi paistab igatahes segane olevat ja ärge siis imestage, et niisuguse segase asja juures teiselt poolt välja tullakse ja öeldakse, et kui asi segane on, ega siis tarvis pole asutist ellu kutsuda. Kui asi klaar ei ole, jätke selle uue asutise ellukutsumine ära, ja oleks parem, kui ellukutsumine saaks ära hoitud.

Edasi rääkisin sellest, mis 1926. aastal selle seaduse kohta kõneldi. Peale selle ei ole veel palju aega tagasi, see on umbes 2 või 1½ aastat tagasi, kui krediitkassa asjus käisid inimesed ka meie ridade vahel sirgeldamas ja rääkimas, et laske krediitkassa ellu kutsuda, mis teie siis vastu seisate! Või kui teie ka vastu olete, siis tehke asi niimoodi, et teie maapangas suurema enamuse oma kätte saate, ja laske meid krediitkassa etteotsa. (V a h e l h ü ü d e d.) Kui tarvis, võin ka nimesid nimetada. (V a h e l h ü ü e.) Selle asja käik laseb oletada kõike muud kui asjalikkust, (V a h e l h ü ü e.) mida püütakse anda krediitselfi ellukutsumisele. (V a h e l h ü ü d e d.) Meie igatahes õnge ei hakka. (V a h e l h ü ü d e d.) Need inimesed figureerivad praegugi veel, ja kui I lugemisel krediitkassa seaduse arutamisel silmad üles tõstsin rõdudele, siis nägin seda inimest, kes omal ajal selles asjas sirgeldamas oli ja kellest arvati kõnelda võivat, kui tulevasesest direktorist uue ellukutsutava asutise juures, seal istuvat. Omal ajal, kui need asjad käimas olid, ütles tema, et mis teie ikkagi selle seaduse vastu olete, minul praegu kindlat tööd ei ole, saaksin sinna koha, saaksin ära elada, oleks minul tööd ja ka teil hea, saaksite maapangas juhtiva osa oma kätte. (V a h e l h ü ü d e d.) Need inimesed liigutavad praegu, ega nemad praegugi liigutamata ei ole. (V a h e l h ü ü d e d.)

Mina võin, kui tarvis, nende inimeste nimesid nimetada eraviisil. (V a h e l h ü ü d e d.) Ma võin kõiki neid asju,

mida siin ette tõin, tõendada tunnistajatega. (V a h e l h ü ü e.) See on täiesti ebatõde, mis praegu ütlete. (V a h e l h ü ü e.) Ma palun selles küsimuses välja tulla tunnistajatega, nii nagu mina olen valmis välja tulema. Nii kaua, kui Teie seda ei tee, lubage Teid mitte uskuda. Mina isiklikult kuulasin härra Riigivanema seletusi krediitkassa seaduse juures ja pean tähendama, härra Riigivanema seletusest võib niisugused järeldused teha, et kui kogud on ühe seaduse algatanud ja tahavad seda maksma panna, siis need, kes selle seaduse vastu räägivad, on põllumeeste vastased. Nemand on just kui ainukesed põllumeeste kaitsjad! Ei saa öelda, nagu siin ette toodi, et need on põllumeeste vastased, kes selle seaduse vastu räägivad. Ma saan aru, kui teie oleksite öelnud, et põllumeeste kogude vastased. Aga ühel või teisel juhul ette tuua, et kõik, mis tehakse, sünnib põllumeeste huvides, see on liiga suur arvamine. Teie ei ole mitte ükski põllumeeste esindajad! Teie leiate neid igast rühmast, kes on põllumeeste häältega sisse tulnud. Teie tahate ainult ükski olla põllumeeste kaitsjad, kuid selles lubage kahelda ja teistsugusel arvamisel olla. See toon, mis valitses seaduse arutamisel üldkomisjonis, mis valitseb Riigikogus ja valitses härra Riigivanema ja härra Teemandi kõnedes, see upsakas toon, et meie oleme kõik ja teised pole midagi, ega see teile midagi ei anna. See toon valitses komisjonis, kus karjuti, lubati suud kinni panna ja kas või välja ajada, lubati kodukorda muuta. Vaadake, niisugune tegu- ja talituseviis ja sarnane upsakas, see kõik kaugele ei vii, ja see ei ilusta krediitkassat sugugi, vaid vastuoksaks, see otse kisub teda alla.

Krediitkassa seaduse kohta on öeldud, et kui selle maksma paneme, et see toob palju soodustusi ja laenude alal paremusi, ja kui selle seaduse vastu võtame, siis kergendame sellega põllumajanduse olukorda. Ma ei ole kuulnud, kuidas on võimalik krediitkassal laenude alal, mis valitsemas maal, kergendust tuua, kuidas tahetakse seda teha.

Seda oleks pidanud ütleva härra Majanduseminister, seda oleks pidanud ütleva ka härra Põllutööminister. Meie kuuleme ainult mingit tiraadi, mis sisuta. Ei saa ometi öelda, et kui ma löön raamatu lauale lahti, siis võib sellega põllumajandust päästa. (V a h e l h ü ü e.) Kui teie tuleksite välja terve kavaga, kuidas tahate seda põllumajanduse kava teostada... (V a h e l h ü ü e.) Hiljuti oli „Kajas“ väljavõte „Vossische Zeitung“ist, et meil ei ole loota kapitali hüpotekarlaenude saamiseks väljamaalt. „Kaja“ tõi ette, et Eestis on põllumajanduslik koor-

matus, võrreldes teiste riikidega, kõige väikesem. (V a h e l h ü ü e.) Kui see nii on, siis ei ole krediitkassal muud mõtet, kui see, et ta uusi kulusid meie rahvamajandusele ja meie maale toob, millest meie krediitkassa asutamisel mööda ei saa. (V a h e l h ü ü e.) Kui oleks vähemalt lootust olnud ja oleks kava tehtud, kust seda raha saame, mis krediitpanga kaudu välja anname, siis saaksite meid uskuma panna, mida praegu teie teha ei saa.

Härra Riigivanem ütles, et on agraarhüpotekaarpanke olemas Hollandis ja mujal, mille kohta mõista andis, et sealt nagu võiks laenu saada. Aga meie teame veel paremini, või teame niisama hästi kui härra Riigivanem, et neid pankasid on olemas teistes riikides. Aga siamaani pole meil võimalust olnud sealt neid laenusid saada, ehk meil küll on pinda sondeeritud niihästi endiste hooldajate kui ka maapanga poolt. Kapital otsib kindlat turgu, ja põhjuseks, et ta siia ei tule, on ka meie geograafiline asend.

Härra Riigivanem ütles, et 10 aasta pärast näeme, kas saab raha, ja seda ta tähendas öieti. Aga kas meil on tarvis praegu uusi pankasid juurde luua, kui vana pangad võivad samas ulatuses asja korraldada? Mis on krediitkassa tagamõte, miks tehakse teda? Minu arusaamise järgi tehakse seda sellepärast, et praegu on paras moment, et parteipoliitilist võimuhaaramist läbi viia. Ja see võimuhaaramine ja võimaluste ärakasutamise, et oma parteipoliitilist profiiti lüüa, see on see tundemärk, mis on iseloomustanud meie praegust valitsust ta algusest peale. See on see aktiivne majandusepolitiika, mida valitsuse deklaratsioonis nii suurel sõnal lubati, ja mida rahvas ootab. Rahvas ootab, aga kui nii edasi läheme selles sihis, siis, mina arvan, et see pole hea Riigikogule enesele, rahva meeleolule. Teine küsimus on, kui meie selle taktika kaudu valmistame teist, midagi muud aktsiooni ette. See on teine siht, aga siis tuleks ka rääkida, mis nende sihtide taga on.

Kui vaatame käesolevat seadust, siis see on öieti üks sarnastest parteipoliitilistest võimuhaaramistest. Ja üldkomisjonis tähendati öieti, et selle võimuhaaramise juures ei usalda ka koalitsiooni rühmad üksteist, ei ole nende vahel usaldust olemas. Kui vaatame tänast päevakorda, siis mis meie sealt leiame? Seal on eesotsas krediitkassa, siis tuleb 8-tunniline tööpäev, siis põllutöökoda, siis käitisvanemad. (V a h e l h ü ü e.) Lubage iseloomustada seda päevakorda. Ta on iseloomustav järjekorra tõttu, milles kogude ja sotsialistide seadused üksteisele järgnevad. (V a h e l h ü ü e.) Teie seas, sot-sid, on nurinat olnud, on öeldud, miks teie

seadus on põllutöökoja taga. (V a h e l h ü ü e.) Teie ehk küsite Riigikogu Esimehe käest, mis motiivid tal olid, aga mina räägin, kuidas mina sellest päevakorra kokkuseadmisest aru sain. (V a h e l h ü ü e.) Lubage selle juures kahelda. Kui meile ette heidetakse, et on saamaerakond, siis palun ükskord välja tulla ja öelda, mis on tehtud meie rühma poolt, mis parteipoliitilise võimu abil meie inimestele kasuks oleks olnud. (V a h e l h ü ü e.) Võib-olla toote üksikuid näiteid koondusemeestest, kuid see ei ole tendents. Igalpool maal räägitakse, et annaks Jumal, et parteisid vähem oleks. Kui öeldakse, et parteipoliitikat ei tohi ajada, siis see ütleb, et demokraatiasse on usk kaduma läinud. Seda on sündinud ka teistes maades, kus usu kaotamise tagajärjel demokraatiasse on diktatuur sisse seatud. Kui seda aga ei taheta, siis oleks õige aeg teist praktikat tarvitama hakata kui seni.

Härra Riigivanem tõi ette muu seaduse oma kõnes, mida kordas ka härra Teemant, et kui teie valitsuses oleksite olnud, siis oleksite krediitkassat põhimõttelikt pooldanud. Minu teada ei ole valitsuse loomise juures räägitud krediitkassa sisust, mismoodi seda korraldatakse, missuguse kuju see võtab. Ei saa meile etteheiteid teha, et meie oleksime igal kujul nõus olnud. Ma ütlen rohkem, meie tahtsime lõppude-lõpuks näha, millega põhjendab Riigivanema kandidaat härra Päts meie mittekaasavõtmist, ja sellepärast ei rääkinud üldse ta töökava punktidele vastu. Olime aga ka teadlikud, et ta meid kaasa ei võta ja väljajätmiseks põhjusi otsib. Neid tahtsime kuulda saada. Meie teadsime, et teie tahtsite meid opositsiooni jätta. Katsuge põhjendusi ette tuua. Teil ei jäänud ühtki põhjust ette tuua, miks teie ei saanud põllumeeste, asunikkude ja väikemaapidajate koonduse rühma kaasa võtta. Nüüd ei ole teil midagi rääkida, mispärast jätsite meid valitsusest välja. Kui teil võimalus oli valitsust luua pahemalt ja paremalt tiivalt ja kaasa võtta keskerakonda, siis miks teie ei moodustanud valitsust seinast seinani? Teil ei olnud tahtmist, teil olid salajased soovid. Selles seisab asi.

Edasi rääkis härra rkl. Tupits, kelle esinemist meie Riigikogus oleme kuulnud, mitte sihituna ainult meie vastu, vaid ka praeguste sõprade, sotsialistide, vastu... (V a h e l h ü ü e.) Ta oma väljaastumisega ja teguviisidega on õigustanud, et teda nendes küsimustes tõsiselt võtta ei saa. (V a h e l h ü ü e.) Teile meeldis see? (V a h e l h ü ü e.) Härrad põllumeeste kogude rühmast! Teie taktika on ju teada poliitikas, aga ka mujal. Teie taktika on nii, kui teie asja kaitsta ei jaksa, siis viite ta teisele pinnale, et selle sumina all asja edasi

ajada. Teine püüe on teil, oma eksituste eest kõik teised vastutavaks teha, mitte endid. Ei saa öelda, et majanduseelu juhtivates asutustes meil ei ole absoluutselt midagi äpardunud. Ikkagi juhtub, kus inimesed tegevad, seal tuleb ettenägemata äpardusi ja vigu ette. Teie aga ütlete, et teie olete absoluutselt puhtad inglid! Aga ometi, lugupeetud Riigikogu liikmed kogudest, teie olete riigi elu juhtinud väga kaua aega, teie olete seda algusest peale juhtinud, ja kui teie nüüd leiате, et üht või teist ei ole nii korraldatud, nagu tarvis, siis peate eeskätt küsima, mispärast teie ei ole seda teinud nii, kui seda riiklikult seisukohalt välja minnes vaja oli.

Härra Tupits tõi ette, et kõik teised on süüdi, nemad on puhtad. Mismoodi meil Entü-ga on tegemist? Kas oli meil absoluutselt mingit pistmist sellega, olime kuidagi seotud? Lõppude-lõpuks võib teie kohta öelda, et teie olete süüdi, et Kain oma venna Abeli ära tappis, nagu tõi seda ette näitena härra Holberg komisjonis. Eptü-ga ei ole põllumeeste, asunikkude ja väikemaapidajate koonduse rühma inimestel mingeid sidemeid olnud. Ja miks seal see sisselangemine tuli, seda võite mõnelt teiselt, oma ringkonnalt kuulda, kes sellest oli äriliselt huvitatud.

Edasi toodi esile „Eesti Lina“. Härra Penno tähendas „Eesti Lina“ kohta, et „Eesti Lina“ juhatuse esimees oli härra Gutman, ta oli teie tegelane, istus pikemat aega teie ridades, ja jällegi leiti kogude poolt, et see asutus, mida juhatas härra Gutman, on pankrotti läinud meie süü läbi. (V a h e l h ü ü e.) Oli küll, aga juhatuse esimees oli härra Gutman. Niipalju lugupidamist peab vähemalt enese isiku kui ka avaliku arvamise vastu olema, et mitte asjaoludega välja tulla, mida pärast tõendada ei saa.

Edasi toodi ette tapamajade küsimuses, et koonduse tegelased olevat käinud idanaabri juures otsimas, kas saab porsaid müüa j.n.e. Kuid mul on teistsugused andmed, ja kindlad andmed, ning need andmed räägivad, et kogude poolt olevat — ma ütlen lihtkeeles — sokutatud, et Tapa eksporttapamaja võtaks ka osa suguemiste müügist. Ja milleks? Selleks, et — lõppude-lõpuks avalikus arvamises küllalt sõelutud — saaks „Estonia“ tapamajade suurt vahekasu varjata. Näe — ka Tapa tapamaja ostab ja teenib! Ma pean jällegi ütlemale härra Martna sõnadega, et selle õnge otsa ei mindud. Mäletan, kui olin põllutööminister, see on 5—6 aastat tagasi, oli mul rääkimine võikaubanduse alal ühe tähtsama kogude tegelasega „P. K. Estoniast“. Ta tahtis selgeks teha, et ainult see kogude asutus on korralikult töötanud ja ainult selle kaudu peab võid väljamaale saatma. Kui ma

aga ütlesin, et see asi nii ikka õige ei ole, siis vastas see härra: kui Teie ei lase seda läbi viia, et või külamehe käest ainult meie käes on, siis viskame valitsuse uperkuuti ja vahetame ministri, kui tarvis on. Vaadake, niisugust teed võib-olla tahate tarvitada ka praegu. (V a h e l h ü ü e.) See on selge, aga üks on kindel, kui meie ajal niisuguste mahhinatsioonidega oleks välja tulnud, siis oleksime meie teie valitsusest otsekohe lahkunud.

Kui erakondlikult haaratakse majanduseasutusi, millest kurvad kogemused, kui neid tahetakse haarata sel teel, et ka valitsust uppi lüüa, siis on see niisugune võimuhaaramine, missugust olla ei tohiks.

Missuguste käänamistega ja väänamistega hakkama saadakse, seda näeme järgmisest: Härra Teemant tuli välja ja ütles, et meie rühmas on inimesi, kes temaga kaasa on töötanud. Mina olen ka üks neist, kes temaga on kaasa töötanud, ja mul tuli just siis meelde, kui ta nii kõneles, kuidas ta omal ajal ette tõi mõisnikkudele tasumaksmise inventari eest. Esimesel korral tõi ta ette, et põllutöominister, mina, tahtnud seda läbi viia ja kümned miljonid maksta. Teinekord kordas ta veel seda. Pean ütlema, et kui ta esimest korda seda ette tõi, siis ei tahtnud ma välja tulla lugupidamisest oma endise printsipaali vastu, aga teistkorda ma enam välja kannatada ei võinud ning tulin ja ütlesin, et see on härra Teemandi oma läbiviimise tahe, tema poolt käiku lastud, ja sellest ajast jäi see jutt vait. Teiste peale oma süü veeretamisega tulakse siin esile isikute poolt, kes ise teadlikud peaksid olema, kuidas sel ajal asi käis, ja kes oleksid pidanud teadma, kuidas see asi oli. (V a h e l h ü ü d e d.) Nüüdne lugu ei ole teada, seda lahendab praegune valitsus. (V a h e l h ü ü d e d.)

Edasi tuldi siin meile moraali lugema, ja seda tuli tegema „Kaja“ peatoimetaja härra Tupits. Mulle tulid meelde iseloomustavad sõnad selle lehe kohta, mida omal ajal ütlesid härrad Johanson ja Ast ning teised, sel ajal, kui kogud-sotsid ühte koalitsiooni ei kuulunud. Ja need härrad ütlesid, et selles lehes on kõike muud leida kui tõtt. Sarnased olid ka arvustused meie kõrgemate riigiametnikkude poolt. Ja nüüd tullakse seal pool sellega, et otsitakse pinda teiste silmis, kuna palki eneste silmis ei nähta. Nüüd tullakse oma kraapluuaga teiste ukseesist pühkima, kuna oma ukse ees hunnikut ei nähta, missugune hunnik on nii suureks kasvanud, et seda ei saagi selle kraapluuaga koha pealt ära viia. (V a h e l h ü ü d e d.)

Mina võtsin sõna õieti nende küsimuste kohta, mis siin on esile toodud, nimelt missugused küsimused toodi här-

rade Tupitsa ja Teemandi poolt. Mina ei ole võtnud sõna kallaletungiks teie vastu, et teie saaksite siis etteheidetega tulla, vaid tahtsin näidata, et siin on katsutud oma pattusid teiste peale panna ja ise selle juures puhtaks saada patused olles. Kui teie annaksite konkreetse kava, mis annab niisugune krediitkassa, kas ta aitab rasket majanduslikku olukorda lahendada, ja mis talt üldse loota on. Teie teete aga suuri sõnu. Aga palja usuga ei ole midagi teha, konkreetsed alused peavad olema, mis ette näevad, milleks see asutus ellu kutsutakse, direktorid ametisse pannakse j.n.e. (V a h e l h ü ü d e d.) Mina küsin seda, kas ma olen valitsuses või mitte, võib-olla, härra Tonkman, saate minu platsi ükskord omale —, aga mina küsin seda praegu, aga ma ei ole sellele vastust saanud. (V a h e l h ü ü d e d.) Üldse ei ole siin katsutud ära näidata, mismoodi loodetakse parandada olukorda, mis maal valitseb. Ma olin paar nädalat tagasi Viljandimaal Holstre vallamajas. Seal paistsid mulle silma oksjonikuulutused seinal. Neid oli seal neli pakki, igapähe 38—39 kuulutust. Neid ei kleebita enam välja, vaid pannakse pakkidena. Põhja-Eestis on olukord parem, Põhja-Eestis on vähem oksjone ja pankrottisid. Üleeile läksin ühe kaupluse juurest läbi, mille pidaja ütles, et tema kaupluse seinad veel siamaani oksjonikuulutustest vabad olnud, aga nüüd oli juba 5—6 kuulutust seinal. Tähendab, et see oksjonihallitus, mis Lõuna-Eestis laiali lagunenud, tungib ka Põhja-Eestisse. Vaadake, kui sellest räägiksite, kuidas neid oksjone ära kaotada, siis räägime tõsist juttu, aga teie toote ette mingi fetishi. (V a h e l h ü ü e.) Väga kahju, härra Martna, et Teid sellele äratundmisele aitab jõuda üks parempoolne rühm. Jõutakse valitsuses selle raske majanduseolukorra parandamisega ainult niikaugale, et Põllutöoministeriumis tehakse kavu, kuidas oksjonikorda kokku seada, missugust looma enne müüma hakata. Vaadake, see kava ei anna muud, kui ainult seda, kas müüa enne lehm või vasikas. (V a h e l h ü ü e.) Sellest võib rääkida pärast. (V a h e l h ü ü e.) Rahustamise tekitamiseks öeldakse ajakirjanduses, et Põllutöoministerium seab kohtuministeriumi kaudu oksjoni järjekorda korda, ja see on kõik.

Ma tuletaksin meelde artikleid, mis kirjutati endise valitsuse ajal, eriti põllumeeste kogude häälekandjas, kus maa olukorda näidati katastroofilisena. Niipea aga, kui praegune valitsus loodi ja härra Päts valitsema hakkas, ei kirjutata enam sellest. Ei tehta aga ka midagi. (V a h e l h ü ü e.) Näidake enne tegusid. (V a h e l h ü ü e.) Aga neid päästmise sõnu krediit-



kassa kaudu usutakse võib-olla rahva poolt nädal või paar, aga mitte rohkem. Pärast ütleb rahvas teie kohta sõna, mis väärt olete. (V a h e l h ü ü d e d.) Teil on praegu, rkl. Tupits, võimalik seda teha, mis Teie nõudsite, ja oleks väga hea, kui Teie neid nõudmisi, mis omalajal üles seadsite, täidaksite. Neid nõudmisi on terve rida üles seatud ja esitanud, kuid kahjuks ei näe meie praeguselt valitsuselt mingit lahendust. (V a h e l h ü ü d e d.) Juurdelõigetest mina räägin ka. Meil on vast kaks juhtumist olnud, kus koonduse inimene juurdelõikeid saanud. Praegusel ajal on niikaugele jõutud, et riigivõimu abil rahva varandusi jagatakse parteipoliitilistes huvides. See on tendents, mis üldist hukkamõistmist leiab, kuid mis ei aita praegusest olukorrast välja pääseda. (V a h e l h ü ü d e d.) Praegune valitsus käesoleva seadusega, krediitkassa seadusega, on näidanud küllalt selgelt oma jõuetust nende majanduslike olukordade lahendamiseks, mis lahendada tulevad. Härra Tõnisson ütles ükskord, et iga valitsus peaks ennast lõpuni valitsema, et näha saada, mida ta suudab, ja meie sooviksime teile, et teie ka lõpuni valitsite ja näitate, et teie lõpuni läbi põlete ja näitate oma valitsemise võimetust. Aga et see meie rahvale ja riigile kallilt maksma läheb, see on kurb.

(H ü ü d e d: Lõpetada!)

Juhataja: Ma kuulen lõpetamise ettepanekuid. (H ä ä l e t a t a k s e.) Ettepanek on vastu võetud.

## 16. A. Leps'i sõnavõtmine isiklikus asjas.

A. L e p s: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Koonduse rühma tegelased on siin mitu korda mind osutanud ja öelnud, et vaadake, Leps on omale talu ostnud, nagu oleks see süütegu. Mina saan aru, et teie mingit ostu-müüki ei tunnista. (V a h e l h ü ü e.) Mina ütlen, et mina olen advokaadina sarnaseid mehi ainult vangimajas trehvanud, kes ainult võtmist tunnistavad, aga ostu-müüki mitte. Mina mujal niisuguseid mehi ei ole trehvanud. Ja vaadake, nüüd, kui teie oma lehekese kirjutate... (V a h e l h ü ü e.) Mis teie seal räägite? Teie ei tea midagi sellest kümnest aastast. Kahju, et need mehed nüüd on siia areenile tekkinud. Parem oleks, kui neid siia üldse ei oleks tulnud. (V a h e l h ü ü e.) Vaadake, härra Fuks, mina ei ole 10 aastat politikaga tegutsenud, vaid 20 aastat, koolipoisist saadik, siis, kui Teie veel salmisid laulsite. Need salmilauljad oleksid võinud politikast ära jääda, ega neist kasu ei ole. Ma ei oleks sõna võtnud, aga kui teie lehekene kirjutab, et Leps ostab oksjonitelt talu, siis ei ole see õige; pealegi veel sarnases haavavas toonis. Ma ütlen, et ma ei ole oksjonilt omale talu ostnud. (V a h e l h ü ü d e d.) Ma võin veel toimetaja sarnaste haavavate kirjutiste eest vastutusele võtta. (N a e r.) Ma ei oleks selle peale sõna võtnudki, aga ma tahtsin seda kinni naelutada, missuguste rumalustega mõned Riigikogu liikmed ja Riigikogu rühmad välja tulevad.

Juhataja: Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 15.25 min.

Õige.

Kinnitan.

Koosoleku sekretärid (allkirjad).

Koosoleku juhatajad (allkirjad).

